ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Год выдання 38-ы
№ 21 (2290)
14 сакавіка 1969 г. ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

ІНСТЫТУТ—ЗАВОД

По пачыне сталічных тэатраў нашай рэспублікі Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут заключыў дагавор аб сацыялістычнай садружнасці з калектывам Беларускага аўтамабільнага завода.

Студэнты і выкладчыкі інстытута будуць штомесяц выступаць з канцэртамі ў Заводскім палацы культуры, наладжваць тэматычныя вечары, выстаўкі, паказваць аўтамабілебудаўнікам свае дыпломныя спектаклі.

Гэтымі днямі група выкладчыкаў і студэнтаў інстытута пабывала ў гасцях у белазаўцаў. Яны сустрэліся з перадавікамі вытворчасці, удзельнікамі мастацкай самадзейнасці завода.

Зараз калектыў Беларускага дзяржаўнага інстытута рыхтуе свой першы канцэрт, прысвечаны стваральнікам славутых беларускіх самазвалаў.

100 ТАМОЎ

да 100-годдзя Ільіча

12 гадоў назад, у 1957 годзе, часопіс «Дружба народов» пачаў выпускаць літаратурныя дадаткі. У першы год выйшлі ў свет 6 тамоў: зборы твораў вядомага армянскага пісьменніка Шырванзадэ і ўкраінскай пісьменніцы Марка Ваўчок. У наступным годзе было выпушчана ўжо 8 тамоў: творы эстонскага пісьменніка Эдуарда Вільдэ і Якуба Коласа.

З таго часу дадаткі выходзяць рэгулярна, кожны год.

У 1964 годзе рэдакцыя «Дружбы народов» пачала выпуск фундаментальнай бібліятэкі «50 гадоў савецкага рамана», прысвечанай 50-годдзю Кастрычніка і 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Выданне гэтай серыі разлічана на 7 гадоў. Падпісчыкі гэтай бібліятэкі да 1970 года атрымаюць 100 тамоў кніг.

У гэтую бібліятэку ўвойдуць лепшыя творы, якія адлюстроўваюць самыя значныя, важныя этапы, пройдзеныя савецкім народам і савецкай літаратурай за 50 гадоў.

Аб рэвалюцыі і грамадзянскай вайне, аб усталяванні Савецкай улады, аб першых гадах аднаўлення народнай гаспадаркі і аб калектывізацыі расказваюць: том твораў М. Горкага, «Хаджэнне па пакутах» А. Талстога, «Ціхі Дон» М. Шолахава, «Чапаеў» Д. Фурманава, кнігі армянскіх пісьменнікаў Е. Чарэнца («Краіна Наіры») і С. Зар'яна («Старшыня рэўкома» і «Дзяўчына з бібліятэкі»), раманы «Першыя ластаўкі» ўзбекскага пісьменніка Х. Гуляма, «Дачка агню» таджыка Дж. Ікрамі, «Свет бурыцца» азербайджанца А. Абульгесана, «Прададзеныя гады» літоўца Ю. Балтушыса, «Гвадзі Бігва» грузіна Л. Кіачэлі, «Зямля і народ» эстонца Р. Сіргe, «Сярод гор» кіргіза Т. Сыдыкбекава.

Падзеі Вялікай Айчыннай вайны знайшлі адлюстраванне ў кнігах: «Птушкі і гнёзды» Я. Брыля, «Вайна пад стрэхамі» і «Сыны ідуць у бой» А. Адамовіча, «Сцяганосцы» і «Чалавек і зброя» А. Ганчара, «Праўда і крыўда» М. Стэльмаха, «Жывыя і мёртвыя» і «Салдатамі не нараджаюцца» К. Сіманава, «Бура» І. Эрэнбурга, «Маладая гвардыя» А. Фадзеева, «Гэта было ў Ленінградзе» А. Чакоўскага.

Акрамя гэтага, у бібліятэцы «50 гадоў савецкага рамана» выйшлі ў свет творы рускага пісьменніка М. Аляксеева, кіргіза Ч. Айтматава, літоўца А. Бяляўскаса, малдавана І. Друцэ, даргінца А. Абу-Бакара, таджыкаў Р. Джаліла і Ф. Мухамадзіева, грузіна К. Лордкіпанідзе і многіх іншых.

У 1970 годзе выйдуць заключныя тамы бібліятэкі. Гэта будуць, пераважна, кнігі, прысвечаныя тэмам рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, кнігі пра Уладзіміра Ільіча Леніна.

Поруч з раманам К. Федзіна «Гарады і гады», які выйшаў у свет раней, на паліцы падпісчыкаў стане яго трылогія «Першыя радасці», «Незвычайнае лета» і «Касцёр», над заканчэннем якой цяпер працуе пісьменнік. Да кнігі «Бялее ветразь адзінокі» В. Катаева дададзіца яшчэ адзін том твораў пісьменніка. Выйдзе ў свет раман якуцкага пісьменніка Н. Мардзінава «Вясенняя пара». Першыя крокі савецкай дыпламатыі і велізарная роля Леніна ў гэтай галіне адлюстраваны ў рамане С. Дангулава «Дыпламаты». Леніну і справе яго жыцця прысвечаны том М. Шагінян, у які ўвойдуць раманы «Сям'я Ульянавых», «Першая Усерасійская» і «Чатыры ўрокі ў Леніна». Выйдуць таксама раманы А. Капцелава «Вялікі пачын» і «Успыхне полымя». Пачынаючы з 1971 года рэдакцыя «Дружбы народов» пачне выданне новай бібліятэкі, у якую ўвойдуць лепшыя творы сучаснай савецкай прозы і класікі. Бібліятэка разлічана на 10 гадоў—па 18 тамоў штогод.

СЛУЖЫЦЬ НАРОДУ— ВЯЛІКАЕ ШЧАСЦЕ

Паслязаўтра — дзень выбараў у мясцовыя Саветы дэпутатаў працоўных. Сярод кандыдатаў у дэпутаты абласных, гарадскіх, раённых, пасялковых і сельскіх Саветаў — людзі, якія карыстаюцца вялікім аўтарытэтам і даверам працоўных, лепшыя сыны і дочкі народа. У ліку тых, каго народ назваў кандыдатамі ў дэпутаты мясцовых органаў Савецкай улады, за каго ён 16 сакавіка аддасць свае галасы, — пісьменнікі, дзеячы мастацтва, работнікі культуры, навукі і асветы.

Слова — некаторым з іх.

Аляксей КУЛАКОЎСКІ,

пісьменнік, кандыдат у дэпутаты Ленінскага раённага Савета дэпутатаў працоўных Мінска:

— Я ўпершыню вылучаны кандыдатам у дэпутаты. Гэты давер таварышаў па нялёгкай пісьменніцкай працы мяне дужа ўсхваляваў. Разам з гэтым даверам мне аказаны і вялікі гонар — вылучэнне маёй кандыдатуры азначае, што мне даручаецца высокая і пачэсная справа прымаць непасрэдны ўдзел у дзейнасці органа народнай улады. Выбары, вядома, яшчэ наперадзе, але ўжо само гэта — быць кандыдатам у дэпутаты — да многага абавязвае.

Што хочацца сказаць напярэдадні выбараў! Быць дэпутатам Ленінскага раённага Савета дэпутатаў працоўных горада Мінска — гэта значыць прымаць самы актыўны ўдзел у грамадскім жыцці цэнтральнага раёна нашай сталіцы, раёна, у якім знаходзяцца многія творчыя саюзы і арганізацыі рэспублікі, тэатры, музычныя, культурныя і навучальныя ўстановы раёна, у якім жыве і працуе многа дзеячоў навукі, культуры, літаратуры і мастацтва. Гэта ўскладае на народнага выбранніка шэраг адказных абавязкаў.

Кожны з нас, савецкіх пісьменнікаў, у меру сваіх сіл і здольнасцей прымае ўдзел у грамадскім жыцці не толькі сваёй творчай працай. Званне савецкага пісьменніка абавязвае нас актыўна ўмешвацца ў жыццё, быць не староннімі назіральнікамі народнага жыцця, а яго непасрэднымі ўдзельнікамі. Кожны з нас гэта разумее і лічыць гэта сваім галоўным абавязкам.

Выконваць жа абавязкі народнага прадстаўніка ў органе савецкай улады — яшчэ большая адказнасць для пісьменніка, яшчэ больш шырокае поле яго грамадскай дзейнасці. Трэба вельмі глыбока ўваходзіць у людскія справы і клопаты, трэба разумець людзей, умець іх слухаць і раіцца з імі, трэба быць заўсёды чулым і ўважлівым да людзей, знаходзіць правільныя рашэнні, выконваць свае дэпутацкія абавязкі без казёншчыны і фармалізму.

Так, клопатаў шмат. Аднак гэтыя клопаты маюць блізкае дачыненне і да нашай пісьменніцкай працы. Яны даюць магчымасць быць у гушчы жыцця, быць блізкімі да ўсяго, чым жыве народ, даюць каштоўнейшы жыццёвы матэрыял для новых твораў.

Наш пачэсны абавязак — з годнасцю служыць Радзіме і савецкаму народу і сваёй творчасцю, і сваёй грамадскай работай, аддаваць усе сілы і натхненне вялікай справе камуністычнага будаўніцтва.

Галіна МАРКІНА,

заслужаная артыстка БССР, кандыдат у дэпутаты Віцебскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных:

— Я нават разгубілася, даведаўшыся, што мяне вылучылі кандыдатам у дэпутаты абласнога Савета. Ці спраўлюся я, ці апраўдаю давер тых людзей, якія спадзяюцца на мяне. Калі нам, артыстам, прысвойваюць ганаровыя званні, мы ведаем — гэта за зробленае. А тут яшчэ трэба будзе рабіць: табе ж давяраюць, ад цябе чакаюць ужо крыху больш, чым ад артыста, ты ж — дзяржаўны дзеяч.

Хвалююся!

Мы, артысты, прывыклі сустракацца з людзьмі, гутарыць з імі пра жыццё, асабліва, калі выязджаем у раёны і на вёску. І я ўпэўнена, што гаварыць са сваімі выбаршчыкамі здолею, а калі трэба будзе, дык і дапамагчы пастараюся. Праўда, для гэтага, відаць, давядзецца перагледзець рэжым дня, можа, нават і графік жалезны скласці. Але цвёрда знаю, што і час знайду, і буду старацца.

Адным словам, у маім жыцці пачынаецца новы, можа, нават самы адказны этап.

Раіса КУДРЭВІЧ,

заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, кандыдат у дэпутаты Ленінскага раённага Савета дэпутатаў працоўных Мінска:

— Для кожнага мастака непасрэдныя сувязі з народам — невычэрпная крыніца для роздуму, для супастаўленняў, гэта значыць — для творчасці.

За апошнія гады я вельмі шмат працавала. Разам з мужам Адольфам Гугелем мы напісалі некалькі карцін пра Леніна. Было вельмі прыемна, калі на сустрэчы з выбаршчыкамі мяне запыталі і аб тым, як мы працавалі над гэтымі творамі. Добра, што людзі шчыра цікавяцца мастацтвам і ведаюць яго. Гэта да многага абавязвае.

Я думаю, што мастак-дэпутат павінен быць яшчэ больш уважлівы да людзей, лепш ведаць іх бытавыя і культурныя запатрабаванні. Быць карысным свайму народу — вялікае шчасце.

Анатоль ГАРБАЧОЎ,

галоўны архітэктар Брэста, кандыдат у дэпутаты Брэсцкага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных:

— Горад мой светлы, чысты, прыгожы — гляджу на яго і радуюся, радуюся плёну рук нашых. Будуецца мой родны Брэст. На ўсходняй яго ўскраіне вырас прамысловы вузел: завод вымяральных прыбораў, дывановы камбінат, фабрыка панчох, электралямпавы і аўтарамонтны заводы, новы жылы мікрараён. Прыемна, што ў праектах многіх збудаванняў, распрацаваных архітэктарамі З. Лейчанка, Р. Шылам, А. Суворавым, Я. Лянеевічам, Р. Лесь, В. Анікіным і іншымі, ёсць і мая праца.

Вельмі хочацца, каб і новы жылы раён на 60 тысяч чалавек, які цяпер будуецца, адпавядаў усім патрабаванням сучаснага будаўніцтва, каб ён упрыгожыў наш горад з яго легендарнай крэпасцю. Я запэўняю выбаршчыкаў, што ўсе свае веды і вопыт аддам служэнню народу.

Аляксей ЗВАЛІНСКІ,

кінамеханік калгаса «Баранавічы», кандыдат у дэпутаты Баранавіцкага сельскага Савета дэпутатаў працоўных Гродзенскага раёна:

— Больш за дваццаць гадоў я працую кінамеханікам. Гэтай рабоце я аддаю ўсяго сябе.

Калі аднавяскоўцы вылучылі мяне кандыдатам у дэпутаты сельскага Савета, значыць, яны ў мяне вераць. Пастараюся сумленнай працай і ўдзелам у грамадскім жыцці апраўдаць іх давер.

Пімен Панчанка сярод рабочых житомірскага завода «Электравымяральнік». Фота Г. МІЛІНЕЎСКАГА.

БРАТЭРСТВА

Ліст з Украіны

На Житоміршчыне прайшлі Дні беларускай культуры. Па запрашэнні Житомірскага абкома партыі ў вобласці пабывалі партыйныя і савецкія работнікі Беларусі, былыя партызаны і падпольшчыкі, гомельскія чыгуначнікі, ансамбль песні і танца Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна, паэт Пімен Панчанка.

Як прайшлі Дні беларускай культуры, расказвае гэты ліст з Украіны.

Сашчырай сардэчнасцю і душэўнаю цеплынёю апяваў Беларусь наш зямляк, украінскі паэт Максім Рыльскі:

Мила сестро, чиста сестро,
Білорусія ясна,
З Україною у тебе ціль одна,
душа одна,
І з російським другом-братом,
В праці радісній завзятій,—
Спільних дум глибочина...

Глыбіня агульных дум!.. Як гэта проста, выдатна сказана пра дружбу народаў-братоў, якая расквітнела пад сонцам ленінскіх ідэй!

Беларусь... Сінявокая наша сястра. Шматвекавая гісторыя і агульная доля яднаюць народы абедзвюх рэспублік. Іх дружба мацнела ў сумесных класавых бітвах за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне, у творчай працы ў імя пабудовы камунізма. З кожным годам мацнеюць братэрскія сувязі Беларусі і Украіны. Працоўным нашай рэспублікі добра вядомы беларускія металаапрацоўчыя станкі, гіганцкія МАЗы і трактары «Беларусь». Мы ахвотна карыстаемся беларускімі тэлевізарамі і радыёпрыёмнікамі. А ўкраінскі вугаль і метал, турбіны і экскаватары, камбайны і цеплавозы добра вядомы ў Беларусі.

Не так даўно беларускі народ адсвяткаваў слаўнае 50-годдзе БССР і Кампартыі рэспублікі. Гэта было свята і ўкраінскага народа, усіх народаў шматнацыянальнага Савецкага Саюза. У юбілейныя дні працоўныя Украіны шчыра жадалі братняму беларускаму народу новых поспехаў.

Ардэнаносная Житоміршчына мяжуе з Беларуссю. Ужо даўно парадніліся паміж сабою Оўруч і Мазыр, Олеўск і Ельск, Славечна і Лельчыцы, Народзічы і Нароўля. Братэрская дружба знаходзіць сваё яркае ўвасабленне ў сацыялістычным спаборніцтве працаўнікоў сяла абедзвюх абласцей, у пастаянным абмене вопытам. Не адна народная ўрачыстасць у нас не абыходзіцца без дарагіх гасцей з Беларусі.

Сардэчнай цеплынёй і радасцю віталі мы сваіх братоў, якія прыбылі да нас, на Житоміршчыну на Дні беларускай культуры. Мы сустрэлі іх гарачымі поціскамі рук, шчырымі абдымкамі, кветкамі...

Дарагія беларускія госці пабывалі ў рабочых і калгаснікаў Житоміра, Бярдзічава, Корасценя, Карастышэўскага, Чуднаўскага, Баранаўскага, Ноўгарад-Валынскага, Радамышленскага і Малінскага раёнаў, пазнаёміліся з дасягненнямі корасценьскіх чыгуначнікаў, з іх баявымі і працоўнымі традыцыямі.

У святочна ўпрыгожаным Житомірскім абласным музычна-драматычным тэатры імя 50-годдзя Вялікага Кастрычніка адбыўся вялікі вечар дружбы ўкраінскага і беларускага народаў. На ім выступалі партыйныя і савецкія работнікі з Беларусі і Житоміршчыны, Герой Савецкага Саюза Марыя Осіпава, Герой Сацыялістычнай Працы старшыня калгаса імя Леніна Жлобінскага раёна Аляксандр Петухоў, Герой Сацыялістычнай Працы Аляксандр Віташкевіч, паэт Пімен Панчанка.

— У нашых творах, — сказаў Пімен Емяльянавіч, — вялікае месца займае Украіна. Ды гэта і зразумела, бо наша дружба ідзе сваімі карэннямі ў глыбіню стагоддзяў. «Заповіт» Тараса Шаўчэнкі — гэта і наш «Заповіт». Творы кабзара перакладалі Купала і Колас, а цяпер — маладзейшае пакаленне паэтаў. У кожны свой прыезд на Украіну я набіраюся незабыўных уражанняў. Жадаю вам, мае сябры, багата шчасця і поспехаў у жыцці.

Нам вельмі спадабаўся канцэрт самадзейнага ансамбля чыгуначнікаў Гомеля. Прыемным сюрпрызам для житаміран была ўкраінская народная песня «Сусідка» і ўкраінская танцавальная сюіта, выдатна выкананыя ансамблем.

У песнях і танцах беларускіх гасцей было столькі напеўнасці, столькі задору і цеплыні, што верыш: хто хоць раз пабываў у беларускім краі, абавязкова туды вернецца. Такія чароўныя там песні, такія слаўныя людзі.

Артысты ансамбля сустрэліся з самадзейнымі мастакамі і кіраўнікамі гурткоў мастацкай самадзейнасці Корасценя, Бярдзічава, Житоміра, падарылі ім ноты і запісы беларускіх песень і танцаў. Пройдзе крыху часу, і ў рэпертуары аматараў самадзейнага мастацтва Житоміршчыны з'явяцца і старажытныя беларускія песні і сучасныя песні і танцы.

У час Дзён беларускай культуры на Житоміршчыне ў клубах прайшлі тэматычныя вечары, прысвечаныя Беларусі, вусныя часопісы і канферэнцыі па творах беларускіх пісьменнікаў, былі арганізаваны кніжныя выстаўкі твораў літаратараў братняй рэспублікі.

На працягу 1969 — 1970 гадоў на Житоміршчыне будуць праведзены дні іншых братніх рэспублік — Расійскай Федэрацыі, Казахстана, Малдавіі, рэспублік Сярэдняй Азіі, Закаўказзя і Прыбалтыкі. Гэта будзе вялікім святам братэрства народаў, якія ідуць насустрач 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Нашу вобласць наведаюць вядомыя вучоныя, дзеячы літаратуры і мастацтва, прафесіянальныя і самадзейныя мастакі братніх рэспублік. Гэта дасць магчымасць працоўным Житоміра і вобласці бліжэй пазнаёміцца з эканомікай і культурай народаў Савецкага Саюза, з іх поспехамі ў камуністычным будаўніцтве.

М. ДЗІТКОЎСКІ,
намеснік начальніка Житомірскага абласнога ўпраўлення культуры.

РАШУЧЫ ПРАТЭСТ

ГОЛАС БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Нахабная правакацыя, якую ўчыніла зграя мааістаў на нашай усходняй граніцы 2-га сакавіка, выклікала гнеў і пратэст усіх савецкіх людзей. З усходу да захаду, з поўначы да поўдня па ўсёй нашай краіне пракатваюцца хвалі мітынгаў і сходаў. На іх працоўныя аднадушна кляймяць ганьбай кліку Мао Цзэ-дуна, рашуча асуджаюць яе шавіністычную, вялікадзяржаўную палітыку і адмятаюць як незаконныя ўсе яе тэрытарыяльныя прэтэнзіі да нашай краіны. Міжнародная палітыка нашай партыі і ўрада знаходзіць аднадушную падтрымку працоўных.

11 сакавіка адбыўся сход камуністаў Саюза пісьменнікаў БССР. Старшыня прэзідыума сходу пісьменнік Ілья Гурскі першае слова дае народнаму пісьменніку Беларусі Міхасю Лынькову.

— Каторы ўжо год усе мы насцярожана прыслухоўваемся да падазронай мітусні каля нашай усходняй граніцы і за «кітайскай сцяной», — гаворыць Міхась Ціханавіч. — Многія і ранейшыя брудныя ўчынкі мааістаў выклікалі абурэнне і гідлівасць у савецкіх людзей. Вераломны напад на нашу тэрыторыю — гэта ўжо апагей усяго зробленага імі. Тое, што адбылося на рацэ Усуры, выразна паказала сапраўднае аблічча мааістаў, якія крывадушна называюць сябе камуністамі і «самымі рэвалюцыйнымі рэвалюцыянерамі».

Я ні ў якім разе не стаўлю знака роўнасці паміж кучкай авантурыстаў і шматпакутным кітайскім народам. Я веру, што ўрэшце-рэшт кітайскі народ выбярэцца з таго тупіка, у які загнаў яго Мао Цзэ-дун са сваімі падручнымі.

Я выказваю самы рашучы пратэст супраць нахабных прэтэнзій кітайскіх вялікадзяржаўных шавіністаў і горача адабраю палітыку нашага ўрада ў гэтым пытанні.

Слова просіць Канстанцін Шнэй-Красікаў.

— Год з лішнім назад я быў на той граніцы, на той самай заставе, дзе зараз пралілася кроў савецкіх людзей, — гаворыць ён. — Я быў асабіста знаёмы з начальнікам заставы Іванам Стрэльнікавым, чалавекам выключнай храбрасці і мужнасці, гарачым патрыётам Радзімы. Яго там параўноўвалі з Чапаевым. Стрэльнікаў і загінуў як герой.

У час прабывання на далёкаўсходняй граніцы я многа чуў і пра ранейшыя правакацыі з кітайскага боку. Яны ўжо некалькі гадоў іграюць на нервах нашых пагранічнікаў, правацыруюць, каб з нашага боку пачуўся хоць адзін стрэл. Не дачакаўшыся гэтага, яны пусцілі ў ход зброю самі, зрабілі бандыцкі напад.

Усё міралюбівае чалавецтва асуджае правакацыі кітайскіх улад. Гнюсны бандыцкі напад на савецкі востраў яшчэ раз паказаў усяму свету, да чаго могуць дайсці ва ўгоду імперыялістам кітайскія раскольнікі і рэакцыянеры. Мы, савецкія пісьменнікі, далучаем свой голас пратэсту да голасу мільёнаў.

На трыбуне пісьменнік Мікалай Аляксееў. Ён гаворыць:

— Мы, савецкія пісьменнікі, заўсёды былі першымі памочнікамі партыі ў выхаванні народа. У нашай творчасці гучалі, гучаць і будуць заўсёды гучаць ідэі пралетарскага інтэрнацыяналізму і павагі да ўсіх народаў. Наша роля ў ідэалагічнай барацьбе зараз узрасла, як ніколі раней. Па нашых творах моладзь Краіны Саветаў вучыцца патрыятызму, любві да сваёй Айчыны, нянавісці да яе ворагаў, пад якой бы маскай яны не выступалі, вучыцца чалавечнасці. І гэтыя ідэйныя матывы нашай творчасці павінны мацнець яшчэ больш.

Хай памятаюць кітайскія нацыяналісты, што савецкія граніцы свяшчэнныя і недатыкальныя, што кожны савецкі чалавек гатовы яе абараняць да апошняй кроплі крыві, як тыя легендарныя пагранічнікі, што сталі насмерць на востраве Даманскім.

У рэзалюцыі, аднадушна прынятай партыйным сходам, гаворыцца, што беларускія пісьменнікі-камуністы, як і ўвесь савецкі народ, глыбока абураны нахабнымі правакацыйнымі дзеяннямі кітайскіх улад на востраве Даманскім, з усёй рашучасцю заяўляюць аб сваёй падтрымцы знешняй палітыкі КПСС і Савецкага ўрада. Наша палітыка — гэта палітыка міру, і ніхто не здолее навесці на яе цень: ні заходнегерманскія рэваншысты, ні амерыканскія імперыялісты, ні кітайскія авантурысты.

У адказ на бандыцкія правакацыі кітайскай ваеншчыны пісьменнікі Савецкай Беларусі яшчэ цясней згуртуюцца вакол ленінскага Цэнтральнага камітэта роднай Камуністычнай партыі і прыкладуць усе намаганні, каб прынесці як мага больш карысці народу сваімі творамі, каб і надалей быць у першых радах барацьбітоў ідэалагічнага фронту.

АД КАМІСІІ па ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ БССР

Камісія па Дзяржаўных прэміях БССР прымае работы на атрыманне Дзяржаўных прэмій БССР 1969 года.

На атрыманне Дзяржаўных прэмій БССР могуць вылучацца выдатныя работы ў галіне літаратуры, журналістыкі, мастацтва і архітэктуры апублікаваныя, публічна паказаныя або выкананыя (у галіне архітэктуры — аб'екты, уведзеныя ў эксплуатацыю) на працягу апошніх трох гадоў, але не пазней як 31 снежня 1968 года.

Прадстаўленне работ праводзіцца міністэрствамі і ведамствамі рэспублік, творчымі саюзамі і таварыствамі БССР, навукова-даследчымі і праектнымі інстытутамі, вышэйшымі навучальнымі ўстановамі, Белсаўпрофам і рэспубліканскімі камітэтамі прафсаюзаў, рэдкалегіямі часопісаў і газет, кніжнымі выдавецтвамі БССР, мастацкімі саветамі тэатраў і музычных калектываў, рэспубліканскімі і абласнымі бібліятэкамі, сходамі працоўных.

Прыём работ праводзіцца да 1 ліпеня г.г. Прадстаўляемыя работы разам з дакументамі накіроўваюць па адрасу: Мінск, Дом урада, камісія па Дзяржаўных прэміях БССР.

ТУТ Б'ЕЦЦА ПУЛЬС ЛІТАРАТУРЫ СВЕТУ

Прасторныя, утульныя залы, спакойнае асвятленне, дываны, што заглушаюць гукі крокаў тысяч людзей, якія наведваюць бібліятэку Замежнай літаратуры ў Маскве. Гэта, бадай, самая сучасная і добраўпарадкаваная бібліятэка ў Савецкім Саюзе. У будынку плошчай 24 тысячы квадратных метраў размясціліся чытальныя залы, лекторыі і кнігасховішча, у якім каля 4 мільёнаў кніг па розных галінах ведаў, выдадзеных на 128 мовах. Бібліятэка вядзе перапіску і падтрымлівае дзелавыя і дружалюбныя адносіны з 1 300 зарубежнымі ўстановамі ў 75 краінах свету, супрацоўнічае з ЮНЕСКО і Міжнароднай федэрацыяй бібліятэчных асацыяцый. Супрацоўнікі бібліятэкі сустракаюцца з калегамі на міжнародных, рэгіянальных або нацыянальных бібліятэчных канферэнцыях і кангрэсах, прысвечаных міжнароднаму кнігаабмену.

Кнігасховішча пастаянна папаўняецца. Штогод паступае больш як 43 тысячы новых кніг і перыядычных выданняў, 40 тысяч з іх—па міжнародным кнігаабмене. Такую ж колькасць, але ўжо савецкіх аўтараў, работнікі бібліятэкі адпраўляюць за рубеж. Часцей за ўсё такія «пасылкі» падбіраюцца са спецыяльна створанага для гэтай мэты абменнага фонду. У ім 250 тысяч экземпляраў рознага роду выданняў. У некаторых краінах, купляючы савецкія кнігі, ствараюць літаратурныя клубы. Ёсць такі клуб у Індыі, і секцыю савецкай кнігі ў ім назвалі ленінскай.

Бібліятэка дорыць савецкія выданні нашым сябрам у краінах Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі. У Маскву таксама прыходзіць многа падарункаў. У свой час калекцыі кніг прыслалі Анры Барбюс, Жан Рышар Блок, Здэнэк Няедлы.

Нядаўна атрыманы новыя выданні. Сярод іх вершы французскага паэта Гашэрона, прысвечаныя памяці грэчаскага дэмакрата Янніса Рыцаса, і «Анталогія антываеннай паэзіі», атрыманая з ФРГ. У прадмове да анталогіі сказана, што яна — заклік да літаратараў усяго свету змагацца супраць вайны. Цікавая кніга французскага пісьменніка-рэаліста Бернара Клавеля «Зімовыя плады», якая атрымала ў Парыжы галоўную Ганкураўскую прэмію.

Пастаянна наведваюць бібліятэку 40 тысяч чалавек. Колькасць чытачоў расце. Сюды прыходзіць рабочая моладзь, заўсёдныя наведвальнікі тут старшакласнікі і прафесары, студэнты і выкладчыкі, акадэмікі і журналісты. Старающыся кожную кнігу зрабіць даступнай для чытача, бібліятэка выдае бібліяграфічную даведачную літаратуру. Ужо восьмы год карыстаецца добрай славай інфармацыйны зборнік «Сучасная мастацкая літаратура за рубяжом». На старонках зборніка адлюстраваны ўсе колькі-небудзь значныя з'явы зарубежнай літаратуры, крытычнай думкі.

Прапагандуючы сучасную замежную літаратуру, бібліятэкары праводзяць тэматычныя вечары, прысвечаныя юбілейным датам выдатных дзеячоў літаратуры і мастацтва за рубяжом.

Кіналекторый, арганізаваны ў асноўным для тых, хто вывучае замежныя мовы, знаёміць з перадавой, прагрэсіўнай культурай зарубежных краін, дапамагае выкладчыкам замежных моў у павышэнні іх прафесіянальнай кваліфікацыі, садзейнічае ўдасканаленню ведаў студэнцтва і спецыялістаў розных галін навукі.

У 1969 годзе чытачы змогуць наведаць больш як 150 вечароў, лекцый і выставак. Перад імі выступяць вядомыя журналісты і мастакі, госці з-за рубяжа. Для вывучаючых замежныя мовы лекцыі прачытаюць выкладчык з Францыі Клод ле Бар, англічане Хільда Перам і Энтоні Погс. Працягваецца дэманстрацыя фільмаў на замежных мовах з калекцый Дзяржфільмфонду. Пачнецца новы цыкл музычных лекцый «У свеце музыкі». Прыхільнікі класікі пазнаёмяцца са старажытнай музыкай XVII стагоддзя.

Таццяна МІХЕЕВА.
(АДН).

ТВОРЧАЯ ТРЫБУНА

АКЦЁР — ГЭТА І ПЛАСТЫКА

□ ЗАПАВЕТ «ГОЛАСУ НУМАР АДЗІН» □ У РЭПЕРТУАРЫ—СІНТЭТЫЧНЫ СПЕКТАКЛЬ □ ПЕРААПРАНАННЕ — ГЭТА ЯШЧЭ НЕ ПЕРАЎВАСАБЛЕННЕ □ ПАТРЭБЕН РЭГУЛЯРНЫ ТРЭНАЖ.

У СВАІМ артыстычным асяроддзі мы зноў і зноў спрабуем сфармуляваць для сябе — што ж гэта значыць быць акцёрам? Якія здольнасці і ўменне вызначаюць яго прафесіянальнае аблічча? Бывае нагадваем адзін аднаму вядомы афарызм: калі цябе чуюць на трэцім ярусе—гэта яшчэ не азначае, што ты артыст.

Называцца артыстам могуць далёка не ўсе. Права быць артыстам заваёўваецца ў працы. І мы працуем. Шкада, што кожны, як можа і як хоча, без пэўнай сістэмы.

Ёсць сярод нас людзі, якія знаходзяць апраўданне стыхійнасці ў трэнажах і практыкаваннях. Звычайна яны спасылаюцца на старое выказванне, што акцёру патрэбен «голас, голас і яшчэ раз голас». Што ж, тут ёсць доля рацыі. Голас — наша першая зброя. Але ўспомнім, што нават «голас нумар адзін»—Ф. І. Шаляпін заклікаў калег развіваць і пластычныя якасці свайго цела. Гэта—перакананне спевака. Дык што тады казаць нам, артыстам драмы!

У нашым тэатральна-мастацкім інстытуце, які дае асноўнае папаўненне беларускім тэатрам, праводзяцца спецыяльныя заняткі па сцэнічным руху, фехтаванні, танцах. Аднак, гэтага, відаць, мала. Патрэбен штодзённы, пастаянны трэнаж—усё жыццё.

Спецыфіка нашай працы прадугледжвае розны падыход да ўвасаблення ролі. Ёсць акцёры, якія ад пластычнага малюнка ідуць да раскрыцця характару, псіхалогіі героя. Я не буду аспрэчваць і эфектыўнасць шляху ад унутранага стану да знешніх прыёмаў. Кожны з нас працуе ў адпаведнасці са сваёй індывідуальнай школай майстэрства.

Адточанасці жэстаў нам трэба вучыцца і ў старэйшага пакалення мхатаўцаў, і ў артыстаў тэатра на Таганцы, і ў лепшых майстроў беларускай сцэны. Цела акцёра—гэта інструмент, і кожны прафесіянал павінен валодаць ім дасканала. У арсенале выяўленчых сродкаў пластычная тэхніка займае не апошняе месца. Аб гэтым сведчыць творчасць такіх розных майстроў, як, скажам, Г. Глебаў і П. Малчанаў. Тыя, хто бачыў малчанаўскіх Гамлета і Пярчыхіна, або, скажам, Тулягу ці Кроплю Глебава, памятаюць, якое вялікае ўражанне рабілі яны гармоніяй слова і руху.

Мне хочацца пагаварыць аб пластычнай культуры акцёраў двух тэатраў—гродзенскага і віцебскага.

Артысты тэатра імя Я. Коласа з вялікім уздымам і творчым захапленнем іграюць камедыю Уладзіміра Маякоўскага «Клоп». У спектаклі многа танцавальных і пантамімічных нумароў, некаторыя артысты іграюць па дзве ролі і больш. Нам, як ніколі раней, давялося мабілізоўваць усё сваё ўменне, быць, як кажуць, на вышыні, вытрымліваць вялікую фізічную нагрузку, выконваючы прадуманы да драбніц знешні малюнак рэжысёрскага «бачання» спектакля. Я з вялікім задавальненнем іграю ў першай частцы — Баяна, у другой—удзельнічаю ў пантамімах, перастаноўках, танцах. Ад спектакля да спектакля адчуваю, як усё менш думаю аб тэхніцы, форме — нават самыя складаныя нумары становяцца нормай маіх сцэнічных паводзін. А чым больш дасканалая форма, тым глыбей удаецца пранікаць у змест, паўней зразумець прыроду «сваіх» персанажаў.

Самому, канечне, цяжка меркаваць, наколькі ўдала робіш усё на сцэне, але ж з'явілася адчуванне лёгкасці, выконваеш задачы, пастаўленыя рэжысёрам і харэографам, без прымусу, натуральна. Работа з пастаноўшчыкам «Клапа» Б. Эрыным і балетмайстрам А. Дадзішкіліяні стала для мяне асабіста і маіх калег сапраўднай школай, умоўна кажучы, пластычнага «прачытання» роляў.

Але вось спектакль прайшоў восем-дзесяць разоў. І пачалася «імправізацыя». Не тая вольная імправізацыя, якая робіць кожны спектакль своеасаблівым творам мастацтва, а тая, пры якой парушаюцца дакладна вызначаныя тэмпа-рытмы, што абавязкова вядзе да разбурэння тканіны спектакля. Адбываецца ж гэта тады, калі мы часам спадзяёмся на агульнае ўражанне, якое застанецца ў гледача, на тое, што ніхто ў зале не заўважыць, — пластычны акцёр ці не.

Мне давялося ставіць вельмі нескладаныя танцы да спектакля «Шануй бацьку свайго» па п'есе В. Лаўрэнцьева ў Гродзенскім тэатры, і ўжо тады я зразумеў, як неабходны хоць бы спрошчаны трэнаж для акцёраў. Пазней, ужо ў тэатры імя Я. Коласа, калі я ставіў танцы ў спектаклях «Шчыт і меч» па рамане В. Кажэўнікава, «Начная аповесць» К. Хаіньскага і «Сіняя варона» Р. Пагодзіна, я кожны раз зноў і зноў пераконваўся ў правільнасці гэтай думкі.

Без пастаяннага трэнажу нельга гаварыць аб сапраўдным прафесіяналізме. І невыпадкова танцавальныя нумары ў многіх тэатрах глядзяцца як нешта аматарскае. Ніякіх скідак не можа быць на тое, што тэатр — драматычны. Вядома ж, што нават паказаць няўменне, напрыклад, танцаваць—таксама трэба добра ўмець! Больш таго, калі мы іграем так званыя «касцюмныя» спектаклі—у фраках, у плашчах са шлейфамі і дэкальтэ, у плашчах і пры шпагах,— нам трэба і садзіцца на крэсла ці на лаўку зусім не так, як гэта робім звычайна. Мы ж часцей клапоцімся пра інтанацыі голасу, спадзеючыся, што рух, маўляў, «прыйдзе» сам. А ён не «прыходзіць», яго трэба выпрацоўваць штодзённым трэнажам, ну, не абавязкова такім напружаным, як у балеце, аднак жа і невыпадковым. Вядомы французскі акцёр Луі Жуве гаварыў: «Трэба знайсці фізічны стан, каб сказаць рэпліку... Дасягнуць разумення з дапамогай тлумачэння нельга, яно дасягаецца актыўным пранікненнем у вобраз, а гэта пачынаецца з цела...»

Большасць з нас не ўмее фехтаваць. Кепска ў нас з этыкетам, як «палегчана» некаторыя з нас называюць нормы і форму паводзін у «свеце», «пры двары» і г. д.

Студэнтам, а часта і ўжо сталым акцёрам іншы раз здаецца, што варта змяніць касцюм,— і ты ўжо чалавек іншай эпохі. Атрымліваецца ж, што касцюм на акцёры мушкецёрскі, а мы ўсё роўна бачым яго нібы ў расклёшаных штанах і модненькім сучасным пінжаку. Касцюм трэба ўмець насіць. А гэтаму трэба многа і ўпарта вучыцца. Толькі пераапранацца—справа лёгкая, але не зусім артыстычная.

Нядобрую паслугу аказваюць часам акцёру і крытыкі, калі яны празмерна шчодра кідаюцца словамі: пластычны, лёгкі, рухавы... Перада мной рэцэнзія на спектакль «Каханнем не жартуюць» па п'есе Кальдэрона, апублікаваная ў газеце «Віцебскі рабочы». Аўтар рэцэнзіі С. Буткевіч піша: «Маскацель—артыст І. Вашкевіч вельмі каларытны, такі румяны абжора, гультаяваты і хітры. Акцёр пластычны, рухаецца натуральна, танцуе лёгка...» Не, думаецца, што крытык у дадзеным выпадку памыліўся, бо І. Вашкевіч, сапраўды, цікавы бытавы акцёр, але якраз самым слабым яго месцам і з'яўляецца сцэнічны рух.

«Бытавы»—гэта значыць, што артыст (а я зараз гавару не толькі пра І. Вашкевіча) іграе ролі пераважна такія, дзе слова і паводзіны самі па сабе вядуць да пэўнай характэрнасці. Тады акцёр перастае клапаціцца пра мімічныя і пластычныя сродкі выразнасці. Да пантамімы такі выканаўца звяртаецца толькі тады, калі яму ў адпаведнасці з роллю «не хапае» тэксту. Сапраўднае ж майстэрства прадугледжвае пантаміму і выразны — красамоўны! — рух якраз тады, калі можна абысціся без слова. Прыклад хрэстаматыйны — ігра Ваграма Папазяна ў «Атэла» ў сцэне з хусткай Дэздэмоны, калі трагік стварыў цэлую гаму перажыванняў; сціскаючы хустку ў далоні, адчуваючы радасць, што яна захавалася ў жонкі, што гэта паклёп, быццам яна аддала хустку Касіа, і... адкрывае кулак: хустка не тая. Толькі тады гучыць тэкст Шэкспіра. «Паўза Папазяна» цяпер вядома ўсім. Смелы адыход ад бытавых падрабязнасцей і «адлёт» ад тэксту далі мастацтву ўзор такой выразнай пантамімы, што яна стала легендай!

А мы ўсё яшчэ лічым, нібы перш за ўсё акцёр павінен умець быць... прыгожым. «Калі гэта поза — дык гэта поза! Калі гэта паварот—дык гэта паварот!» — любіў гаварыць мой калега, акцёр Гродзенскага тэатра В. Батурын. А думае так не ён адзін. Каго б ні іграў такі выканаўца—героя грамадзянскай вайны або чэхаўскага «маленькага чалавека»,—калі ён трымаецца гэткай «тэорыі», ён клапоціцца аб тым, ці прыгожы ён, ці эфектна выглядае. І пазіруе, лічачы, што поза—гэта і ёсць пластычная выразнасць.

Не, пластычная выразнасць—гэта зусім не «красивость». Іншы раз роля патрабуе зусім нечаканага і нават дэманстратыўна зласлівага пластычнага малюнка. Успомнім Б. Платонава—Зёлкіна ў спектаклі «Хто смяецца апошнім» або пана Быкоўскага ў «Паўлінцы». Ці прыклад У. Уладамірскага—ён надзвычай трапна даваў пластычны малюнак «брыдкага» Апалона Мурзавецкага ў «Ваўках і авечках». І справа была не ў тым, што гэты персанаж з'яўляецца на сцэне часцей за ўсё п'яны,—артыст паказваў арыстакрата-выраджэнца, які плыве па хвалях, куды яго нясе: не будзе ў такіх Мурзавецкіх будучыні, не будзе... А ў наступны вечар той жа У. Уладамірскі выступаў, напрыклад, у ролі кампазітара Гудовіча («З народам» К. Крапівы), і як непазнавальна змяняўся рытм яго паводзін, пластыка яго рухаў і жэсты. Гэта быў інтэлігент з пачуццём годнасці і адказнасці. І Гудовіч—Уладамірскі праносіў гэта праз усе дэталі і штрыхі ў знешніх праявах характару.

Тут важна адзначыць, што для артыста абавязкова, каб ён унутрана напаўняў пластыку, эмацыянальна апраўдваў кожны рух і жэст — без гэтага ўсё будзе выглядаць штучным, бутафорскім. Але давайце падумаем—што ж лягчэй: прымушаць сябе вынаходліва маляваць знешняе тое, што было табой разам з рэжысёрам знойдзена раней, у застольны перыяд рэпетыцый, або быць заўсёды падрыхтаваным да таго, каб перадаць у руху і ў жэсце, і ў выразнай мізансцэне — духоўны стан героя? Мне здаецца, што лепш быць абсалютна падрыхтаваным да пластычнага ўвасаблення задумы, каб усё атрымлівалася быццам само па сабе, лёгка і натуральна, каб любая перамена ў жыцці «чалавечага духу» імгненна і арганічна выклікала і адпаведныя крокі, рух, жэсты, позу, г. зн. работу цела.

Рух—аднаго выканаўцы ці групы—можа значна дапамагчы раскрыццю тэксту, зрабіць яго больш насычаным і «аддрукаваным» у мізансцэне. У гэтым мы яшчэ раз пераканаліся, калі рыхтавалі спектакль «Твой высокі поўдзень» — спектакль, у якім спляліся ў адно паэзія, музыка, пантаміма і танец. У аснове спектакля—вершы беларускіх паэтаў розных гадоў. Мы імкнуліся стварыць яркае тэатральнае відовішча, таму асобныя вершы былі як бы перакладзены на мову руху, і выконваліся «бачныя» вершы. Было вельмі важным пластычнае вырашэнне кожнай сцэны. Калі якая-небудзь з іх не знаходзіла такога вырашэння, яна адразу выпадала са спектакля, «не чыталася», бо вершы былі самі па сабе, а мізансцэны выглядалі самамэтнымі. Гэта здарылася, напрыклад, са сцэнай «Пакаранне патрыётаў», эмацыянальнае ўздзеянне якой аказалася значна меншым, чым мы гэтага хацелі. Затое жывы гарэльеф у эпізодзе, дзе гучыць балада А. Куляшова пра бацьку Міная, падкрэсліваў трагедыйны пафас, раскрываў веліч подзвігу...

Фізічныя практыкаванні адбіваюцца і на маральным стане акцёра, на яго працаздольнасці, даючы часам вынікі зусім нечаканыя для самога выканаўцы. Яго творчая палітра настолькі ўзбагачаецца, што акцёр становіцца здольным на эксперыменты, аб якіх раней і не думаў. Чым вышэй пластычная культура, тым шырэй кола роляў, якія здольны сыграць акцёр, заўсёды мабілізацыйна падрыхтаваны да творчага акту.

Віктар РУБАН,
артыст Беларускага дзяржаўнага тэатра імя Я. Коласа.

ВОДГУКІ, АДКАЗЫ

КАМУНІСТЫ ТЭАТРА АБМЯРКОЎВАЮЦЬ РЭЦЭНЗІЮ

У газеце «Літаратура і мастацтва» 20 снежня мінулага года быў надрукаваны артыкул «Пра новую п'есу, стары раман і... паблажлівасць», дзе разглядаўся спектакль Гродзенскага абласнога тэатра «Я прысягаў Радзіме», пастаўлены па п'есе, напісанай галоўным рэжысёрам тэатра А. Струніным.

У рэдакцыю паступіла пісьмо з Гродзенскага абкома КПБ, у якім гаворыцца:

Артыкул «Пра новую п'есу, стары раман і... паблажлівасць» абмяркоўваўся на сходзе партыйнай арганізацыі тэатра. У абмеркаванні прынялі ўдзел усе камуністы. Аўтару п'есы А. Струніну было ўказана на некаторыя недахопы п'есы, у прыватнасці, на выкарыстанне матэрыялаў з твораў іншых пісьменнікаў пра Д. М. Карбышава (з 79 старонак машынапіснага тэксту п'есы каля 5 старонак супадае з тэкстам рамана С. Голубава «Калі крэпасці не здаюцца»). У той жа час выступаўшыя на сходзе камуністы адзначалі, што спектакль «Я прысягаў Радзіме», нягледзячы на пэўныя недахопы п'есы, атрымаў прызнанне гледача. За тры месяцы было дадзена 50 спектакляў, якія наведала 18 350 чалавек.

Удзельнікі абмеркавання выказалі пажаданне сустрэцца з аўтарам рэцэнзіі, сумесна правесці творчы аналіз п'есы і спектакля.

А. УЛЬЯНОВІЧ,
сакратар Гродзенскага абкома КПБ.



ДЗВЕРЫ кнігарні ніколі не грукаюць. Перш, чым адчыніць іх, людзі старанна выціраюць ногі. Сюды прыходзяць, як на спатканне. Так, гэта і ёсць спатканне. З кнігай. І амаль ніхто не выходзіць адсюль з пустымі рукамі. Прадаўцы магазіна ўмеюць парэкамендаваць кнігу, яны заўсёды ветлівыя і ўважлівыя. Кнігарня з месяца ў месяц перавыконвае планы рэалізацыі літаратуры.

На здымку — пакупнікі ў Добрушскім кніжным магазіне.

Фота В. СТАРЧАНКОВА.

У народных тэатрах

ПРА ЗЯМЛЮ, ПРА ВОЛЮ

«Бацькаўшчына» К. Чорнага ў Барысаўскім народным тэатры

НОВЫ спектакль барысаўскіх акцёраў-аматараў «Бацькаўшчына» я глядзеў праз многа гадоў пасля першага знаёмства з калектывам. Адразу ж кідаецца ў вочы, як памаладзеў гэты калектыў, колькі новых людзей прыйшло ў яго.

«Бацькаўшчына» — твор пра не такое ўжо і блізкае мінулае, аб жыцці, якое большасць выканаўцаў роляў ведае толькі па кніжках ды ўспамінах бацькоў і дзядоў. Гэта вымагала ад кожнага выканаўцы не толькі настойлівай і зацікаўленай акцёрскай работы, а і вывучэння гістарычнай літаратуры, іканаграфічнага матэрыялу, каб правільна перадаць дух і каларыт адлюстраванага К. Чорным часу.

У спектаклі адчуваецца моцная рука пастаноўшчыка—заслужанага дзеяча культуры БССР Ф. Міхайлава, які аб'яднаў намаганні артыстаў ясчай і дакладнай задумай, здолеў свежымі вачыма прачытаць вядомы твор. Добры ўплыў на пастаноўку і на ігру асобных акцёраў зрабіла народная артыстка рэспублікі В. Галіна, якая была мастацкім кансультантам спектакля.

Поспеху барысаўчан садзейнічаў дух калектывізму—пад кіраўніцтвам Ф. Міхайлава і пры наглядзе В. Галіны ўсе ўдзельнікі, якую б ролю кожны з іх ні выконваў, імкнуцца праўдзіва паказаць жыццё працоўнага сялянства, яго барацьбу за сацыяльнае вызваленне, удзел у рэвалюцыі і будаўніцтве новай, Савецкай улады. І ў тым, як старанна прытрымліваюцца самадзейныя артысты псіхалагічнай праўды ў паводзінах, як яны беражліва ставяцца да слова Чорнага, як актыўна ўдзельнічаюць у масавых сцэнах,—ва ўсім гэтым ёсць нешта ад высокай прафесіянальнай патрабавальнасці.

Не, я не буду сцвярджаць, быццам «Бацькаўшчыну» ў Барысаве можна параўнаць з даваенным спектаклем тэатра імя Янкі Купалы або з цяперашняй пастаноўкай у тэатры імя Я. Коласа. Але ж калі на сцэне выступаюць аматары, дарагімі бываюць ужо нават самі намеры дасягнуць вяршынь сапраўднага мастацтва.

«...Пара працавітаму чалавеку падацца на чалавечую дарогу»,—гаворыць Леапольд Гушка, і гэтае яго імкненне зроблена скразной дзеяй усяго спектакля, бо разам з гэтым героем заваёўваюць права «людзьмі звацца» і іншыя прадстаўнікі сялянства. Агульнае нарастанне народнага гневу супроць прыгнятальнікаў перададзена барысаўчанамі праз вобраз галоўнай дзеючай асобы і эпізадычныя персанажы.

Ролю Леапольда Гушкі вельмі цікава, па-акцёрску разумеючы непаўторны характар героя, іграе майстар аўтарамонтнага завода А. Тушынскі. Праўда, пераканаўчым бывае ён пераважна ў бытавых эпізодах, яму пакуль што не хапае трагедыйных узлётаў, якія ёсць у вобразе. Трэба спадзявацца, што рэжысура дапаможа А. Тушынскаму знайсці адпаведныя фарбы.

Чаму я ўпэўнены, што дапаможа? Мне вельмі спадабаўся дакладны і моцны акцэнт, зроблены Ф. Міхайлавым у сцэне, калі ў бурнае вяселле, вяселле, якому аддаюцца, як кажуць, да канца, аддаюцца, каб хоць трохі аб усім забыцца, — раптам урываецца пранізлівы крык: «Вайна!» Створана атмасфера, дзея набыла патрэбную напружанасць, характары пачалі праяўляцца ва ўчынках. Адразу расстаўлены класавыя акцэнты ў канфлікце драмы. Натоўп і асобныя персанажы дзейнічаюць актыўна, усведамляючы сваё месца і ролю ў кожнай з падзей, якія выліваюцца ў нарастанне і выбух рэвалюцыйнага руху.

Асабліва ярка ў спектаклі супрацьпастаўлены Адась Гушка і Няміра. Няміра на сцэне, як і ў п'есе,—і баязлівец, і хцівы драпежнік; можа, толькі Ю. Грыгор'еў часамі залішне «ў лоб» выкрывае свайго героя. Хацелася б, каб артыст глыбей раскрываў псіхалогію персанажа, іграў бы трохі «прасцей», без націскаў на «адмоўныя» знешнія рысы.

Наогул, калі што ў спектаклі і выклікае пярэчанне, дык менавіта характарыстыка адмоўных персанажаў: яны пададзены адразу, характары іх на працягу спектакля не ўзбагачаюцца. Той жа Няміра (артыст Ю. Грыгор'еў) і Уладзіслаў Етка (В. Ермачонак) выглядаюць выразна акрэсленымі тыпамі, але для іх уласціва ўнутраная статычнасць. Зноў-такі, мусіць, гэты недахоп можна пераадолець. Бо, скажам, Адась і Леапольд Гушка ў тым жа спектаклі паказаны ў развіцці, у духоўным станаўленні, выканаўцы гэтых роляў з кожнай сцэнай як быццам бы паварочваюць герояў новымі гранямі. І медыцынская сястра Н. Шмырова, якая іграе Марыльку, сочыць за кожным эмацыянальным рухам у душы сваёй гераіні. Таму Марылька часцей за ўсё ўспрымаецца пamastацку пераканальнай у сваіх жыццёвых кроках. Цікавая таксама акцёрская работа—выступленне ў ролі Кастуся Сураўца самадзейнага артыста М. Сычова.

Пра тое, што ўсе артысты-аматары могуць іграць ролі шматгранна, сведчыць і сцэна ў турме. Нават аднастайны паліцэйскі прыстаў, ролю якога выконвае С. Каковін, тут абмаляваны, як кажуць, сакавіта, бо артыст знайшоў і адцяніў у персанажы рысы ліслівага і насцярожанага чалавека. А якім маляўнічым атрымаўся Сымон Рапецька, гэты селянін у паліцэйскім мундзіры! Акцёр В. Леў надзвычай дакладны ў эпізодзе, дзе гэты персанаж робіць амаль што нечаканы для яго ўчынак: ён выпускае з турмы Гушку.

Калі ж яшчэ сказаць пра ўдала пастаўленыя масавыя сцэны, над якімі працавалі разам з рэжысёрам балетмайстар М. Леўчанка, хормайстар У. Хрэнаў і дырыжор А. Барадзін, дык стане відавочным, што спектакль «Бацькаўшчына» ў Барысаве мае сапраўдныя вартасці і можа лічыцца паспяховым крокам калектыву наперад. Народны тэатр звярнуўся да твора гераіка-рэвалюцыйнага пафасу, згуртаваўся і патрабавальна паставіўся да адказнай задачы. Гэта, безумоўна, прынесла карысць кожнаму з удзельнікаў спектакля (а іх толькі ў ролях выступае больш за трыццаць), бо пашырыла творчы вопыт каштоўным багажом, які здабываецца артыстам, калі ён іграе ў п'есе з вострым сюжэтам, яркімі характарамі і значнай ідэяй.

Мае назіранні пацвярджае і глядач. Быў халодны вечар, а зала была запоўнена. У горадзе, які ашчаціўся тэлевізійнымі антэнамі, такі аншлаг — факт красамоўны.

Аляксей АТРОШЧАНКА.

АДРАСАВАНА ДЗЕЦЯМ

«Трусахвосцік» С. Міхалкова ў Мазырскім народным тэатры

СЯРОД спектакляў, пастаўленых народнымі тэатрамі, асабліва важныя і патрэбныя, на маю думку, спектаклі, адрасаваныя юнаму гледачу. Колькі дзяцей тут упершыню пачынаюць адчуваць і разумець чароўнасць сцэны, далучацца да мастацтва! Атмасфера спектакляў для маленькіх гледачоў заўсёды бывае святочнай, аўдыторыя гэтая вельмі ўдзячная, рэагуе на ўсё шчыра—«дапамагае» любімым героям, падказвае ім, што рабіць, кпіць і смяецца з дурняў і прайдзісветаў.

Такі спектакль я глядзеў нядаўна ў Мазыры. Мясцовы народны тэатр паказваў казку «Трусахвосцік» Сяргея Міхалкова.

Зала была перапоўнена, хоць спектакль не раз іграўся ў горадзе. Прыйшлі дашкольнікі, вучні, нават і моладзь, якая болей любіць спектаклі «пра каханне». Усё тое ж самае, што і ў прафесіянальным тэатры юнага гледача. Такі ж вясёлы шум у антрактах, затоенае дыханне ў час дзеяння, воклічы, падказкі, шчыры смех... «Трусахвосцік» захапляе і дарослых.

Рэжысёр М. Колас добра раскрыў аўтарскую задумку, захаваўшы ва ўсіх кампанентах форму дзіцячага відовішча. Некаторыя прыёмы пастаноўкі і ігры выглядаюць крыху наіўнымі, як для дарослай часткі залы. Для малышоў жа ўсё на сцэне натуральна і блізкае.

...Мітусіцца Зайчык-Трусахвосцік, які баіцца кожнага шолаху. І раптам Вожык-паштальён прыносіць пісьмо: трэба ляцець самалётам да сябра—Зайкі-Зазнайкі. Колькі перапалоху, колькі ўгавораў, але вось Трусахвосцік ужо ў паветры. Ледзь паспеў абвыкнуцца, пазнаёміцца з іншымі пасажырамі—Катом і Кошачкай, Казой і Казлом, Сабакам-баксёрам, тоўстай свіннёй Хаўронняй, як раптам навісла небяспека: непрабудна заснуў пілот-Мядзведзь.

І тут Трусахвосцік пераўтвараецца. Ён бярэ ў свае рукі ініцыятыву і — праўда, з вялікімі цяжкасцямі — пасадзіць самалёт.

Наіўна, як і ў любой казцы, і ў той жа час па-тэатральнаму займальна. Падзеі захапляюць дзяцей, і невыпадкова зала грыміць апладысментамі. Галоўная думка спектакля зразумета — клопат за лёс сваіх сяброў перамагае баязлівасць і надае адвагу. Менавіта гэта сцвярджае тэатр, адрасуючы спектакль кемлівым хлопчыкам і дзяўчынкам. А тыя глядзяць спектакль, як кажуць, ва ўсе вочы...

Для спектакля «Трусахвосцік» удала падабрана музыка, створана цікавае афармленне. Мастак П. Захараў лаканічнымі сродкамі абмалёўвае месца дзеяння, у адпаведнасці з фантазіяй дзяцей будуе «сапраўдны» самалёт, перадае імклівы рытм палёту. Яркія і трапныя касцюмы. Праўда, малавата светлавых эфектаў, але тут тэатр не вінаваты—дэфіцыт з электраапаратурай.

У спектаклі і сталыя артысты-аматары, і пачынаючая моладзь—вучні і рабочыя, якія нядаўна прыйшлі ў калектыў і арганізаваліся ў студыю пры тэатры. Усе яны паспяхова спраўляюцца з ролямі. Тут, відаць, не малая заслуга рэжысёра. Вучань 8-га класа П. Пяршага іграе галоўную ролю — Трусахвосціка. Дэбют, хлопец хвалюецца. Заўважаеш, што яму не хапае майстэрства, але затое— які ён шчыры, як захоплены ўсімі падзеямі казкі, верыць у праўду кожнага ўчынку свайго героя, — і яму пачынаеш верыць і апладзіруеш разам з усёй залай. Тое ж можна сказаць і пра яго сяброў А. Кіўмана (Гузічак), В. Дубкова (Вожык), А. Лазарэўскага (Зайка-Зазнайка).

Ёсць у спектаклі вобразы, якімі мог бы ганарыцца і прафесіянальны тэатр юнага гледача. Напрыклад, Кошачка, якую мякка, неяк надзвычай «пушыста» іграе М. Гаршкова. Гэта звярок з усімі манерамі сучаснай стыльнай дзяўчыны, якая за чужы кошт умее ўладкавацца ў жыцці. Такіх элементаў сатыры ў пастаноўцы многа. Напрыклад, партнёр Кошачкі—рыжы Кот (А. Кажэўнікаў). Вось ужо сапраўдны малады дармаед, якому ўсё дазваляюць празмерна клапатлівыя бацькі! Самаўпэўненасці хоць адбаўляй, а ў цяжкую хвіліну — здраднік і баязлівец... Змястоўна іграюць невялікія ролі прафесара капусных навук Казла (В. Тамашоў) і яго клапатлівай жонкі Казы (В. Казлоўская), Хаўронні (З. Нагорная), Сабакі-баксёра (В. Дзярургін). Самадзейныя выканаўцы арганічна «трымаюцца» ў вобразе і там, дзе вялікія паўзы і зусім няма тэксту. Возьмем хаця б ролю лётчыка-Мядзведзя (А. Доўгі): ён увесь час спіць, але як «прафесіянальна» па-лётчыцку і ў той жа час па-мядзведжы. Многа цікавых знаходак таксама і ў «аэрадромных работнікаў» — Галоўнага дзятла (Я. Дзідэнка) і яго памочнікаў (А. Марозаў і Я. Дашкевіч).

— Да нас у Мазыр прыязджае на гастролі шмат розных тэатраў, але амаль ніколі мы тут не бачылі тэатра для дзяцей. Вось нам і захацелася сыграць не толькі для дарослых,—гаворыць мастацкі кіраўнік Мазырскага народнага тэатра М. Колас.—Спачатку паставілі «Два клёны» Я. Шварца. Дзецям спектакль спадабаўся. Сыгралі «Зайку-Зазнайку» С. Міхалкова. Маленькія гледачы нас прызналі і палюбілі. Цяпер вось «Трусахвосцік». Ёсць планы і на будучае...

Гэта вельмі добра, што народны тэатр лічыць сваім абавязкам ствараць спектаклі для самых маленькіх. Калі ён робіць гэта на тым узроўні, на якім пастаўлены і сыграны «Трусахвосцік», дык гэта ўжо не чарговае «мерапрыемства», а добры ўклад у эстэтычнае выхаванне дзяцей. І не толькі эстэтычнае, бо казка, вядома ж, вучыць чалавека добраму, дапамагае асэнсоўваць складаныя з'явы жыцця, адрозніваць высакароднае ад нізкага, быць сумленным. І таму варта ўсяляк вітаць і падтрымліваць пачынанні мазыран.

Сяргей ПЯТРОВІЧ.

С. Шаўроў за любімым заняткам.

Баба-Яга і Чорт.

Жалейка.

Папрадуха.

Канёк-гарбунок.

Лявоніха.

Конюх.

ДРАМАЛА КАЗКА Ў КАВАЛАЧКУ ДРЭВА...

Жыве ў Оршы чалавек. Мае за плячыма ўжо амаль паўвека. Шмат чаго давялося пабачыць, зведаць, перажыць, шмат да чаго і рукі прыкласці. Пасля вайны больш паўтара дзесятка гадоў працаваў электрагазазваршчыкам — аж пакуль урачы не забаранілі: пачало здаваць сэрца. Параілі знайсці лягчэйшую работу. Неўзабаве былы майстар па зварцы і рэзанні металу стаў мастаком-афарміцелем на ільнокамбінаце. Дзіўна? Той, хто ведаў блізка былога электрагазазваршчыка, не здзіўляўся...

А справа ў тым, што было ў чалавека захапленне, якое прыйшло да яго яшчэ ў маленстве і пасля перарасло ў пастаянную і верную любоў. Гэтае захапленне — разьба па дрэве. Прыйдзе з работы — і за разец, за свае мудрагелістыя ножычкі і далаточкі: каторы ўжо дзень не дае спакою выпадкова знойдзены кавалачак дрэва, у якім за сучкамі, за пакручастым узорам пражылкаў бачыцца чалавеку зусім пэўны вобраз, фігурка, настрой. Ведае: усё гэта дрэмле ў кавалачку дрэва, толькі трэба любоўна дакрануцца да яго, удыхнуць у мёртвую матэрыю жыццё. І тады дрэва ажыве, усміхнецца гарэзнай усмешкай, зажурыцца сумнай казкай мінуўшчыны. Казка прачнецца...

Сакрэтам гэтага дзіўоснага пераўтварэння хораша валодае жыхар Оршы, мастак-афарміцель ільнокамбіната Сямён Сцяпанавіч Шаўроў. Работы народнага ўмельца неаднаразова з поспехам дэманстраваліся на раённых, абласных і рэспубліканскіх выстаўках народнага мастацтва, атрымлівалі ўзнагароды. Іх можна ўбачыць у кватэрах многіх аршанцаў — Сямён Сцяпанавіч ахвотна дорыць людзям плён свайго захаплення і любві.

Фота У. КРУКА.

НОВЫЯ РАБОТЫ МАСТАКОЎ



Партрэт Фелікса Эдмундавіча Дзяржынскага — новая работа скульптара Андрэя Засліцкага.

АБЛІЧЧА ІМПЕРЫЯЛІЗМУ

Так называецца альбом-выстаўка аб злачынствах амерыканскага імперыялізму. Гэты альбом выпусціла творчая студыя Саюза журналістаў БССР «Фота і жыццё». На сарака яго старонках змешчана больш як 70 фотаздымкаў. І кожны з іх — суровы і праўдзівы дакумент, які раскрывае злачынствы амерыканскага імперыялізму — душыцеля свабоды і незалежнасці малых народаў.

З першай старонкі, з-пад паласата-зорнага сцяга глядзіць спрут-драпежнік, злавесныя шчупальцы якога працягнуліся ў многія куткі зямнога шара. Ён увасабляе амерыканскую знешнюю палітыку, разбойніцкі імперыялізм, з яго ваенымі блокамі, змовамі, агрэсіяй. Злавесным павуціннем спрут аплёў многія краіны свету, пачынаючы ад Еўропы і канчаючы Азіяй. І тут жа прыводзяцца красамоўныя лічбы: 2200 ваенных баз, аб'ектаў і больш чым паўтарамільённую армію ўтрымліваюць ЗША за межамі сваёй краіны.

Адно з ганебных праяўленняў амерыканскага імперыялізму — разбойніцкая вайна ў В'етнаме. Супраць гэтай маленькай краіны амерыканцы паслалі паўмільённую армію, а за час агрэсіі скінулі на гарады і сёлы Паўночнага і Паўднёвага В'етнама звыш 700 тысяч тонн авіябомб — больш чым у гады другой сусветнай вайны на ўсім еўрапейскім тэатры ваенных дзеянняў супраць гітлераўскай Германіі.

Шматлікія фотадакументы альбома расказваюць аб жудасных злачынствах амерыканскай ваеншчыны на в'етнамскай зямлі — аб варварскіх бамбардзіроўках гарадоў і вёсак, аб знішчэнні пасеваў і ірыгацыйных збудаванняў, аб забойстве безабаронных жанчын, старых і дзяцей, аб разбурэнні школ, бальніц, гістарычных помнікаў сусветнай культуры.

На адным са здымкаў — в'етнамскія жанчыны з маленькімі дзецьмі. Яна па грудзі пагрузілася ў балота, ратуючыся ад амерыканскіх інтэрвентаў. Але кулі акупантаў насціглі ўцекачоў. Гэта відаць на наступным здымку, дзе прыгнечаная горам маці трымае *на руках мёртвае дзіця.*

— Вярніце мне маму! — плача дзяўчынка над трупам маці, забітай заакіянскімі карнікамі паблізу раённага цэнтра Ту-Хоа, у 250 кіламетрах ад Сайгона. А побач стаіць забойца — амерыканскі салдат з цыгарэтай у зубах. Імперыялістычная Амерыка глухая да гэтага плачу.

На адным са здымкаў амерыканскага карэспандэнта Асашыэйтэд Прэс салдат марской пяхоты ЗША вядзе двух «падазроных» в'етнамцаў з завязанымі вачыма і скручанымі рукамі. Канваір пазіруючы ўсміхаецца. Вось гэтак жа пазіравалі перад фотааб'ектывам гітлераўскія каты.

Вернемся зноў да першых старонак альбома... Узнесеныя ў вышыню небаскробы, шыкарныя аўтамабілі, акуратна падстрыжаныя кветнікі і газоны каля катэджаў... Такой выглядае Амерыка на рэкламна-прапагандысцкіх карцінках, вытворчасці Інфармацыйнага агенцтва ЮСІА. Салідна, багата, *рэспектабельна. На гэтыя дамы не падалі* бомбы. А хлопцы з гэтых дамоў, падначальваючыся волі Пентагона, бамбяць хаціны в'етнамскіх сялян, нясуць смерць і разбурэнне мірным людзям.

Гартаючы часопіс, наглядна пераконваешся ў бесчалавечнасці амерыканскай ваеншчыны ў В'етнаме. На фотаздымках — шматлікія ахвяры бамбардзіровак, разбуранае жыллё, спаленыя пасевы, атручаныя рысавыя палі і бязвінныя ахвяры, ахвяры...

На адным са здымкаў забітае грудное дзіця ў Данангу. На другім — маці над целам сына, забітага амерыканцамі ў раёне Бонг Сана ў час прачэсвання мясцовасці. І зноў — смерць, слёзы, разбурэнні...

Але вось перад намі гераічны, нясконаны В'етнам. З фотаздымкаў глядзяць мужныя твары байцоў народнай арміі, патрыётаў-партызан. Юнакі і дзяўчаты, мужчыны і жанчыны моцна сціскаюць у руках зброю. Іх вочы поўныя гневу і нянавісці да амерыканскіх захопнікаў. *На фота — зенітная* батарэя вядзе агонь па амерыканскіх паветраных піратах, на другім мы бачым абломкі збітага сцярвятніка. Перагортваем старонку і — перад намі амерыканскі салдат, які знайшоў сваю бясслаўную смерць у в'етнамскіх джунглях. Гэты здымак нібы гаворыць: такі канец чакае кожнага агрэсара.

Гераічны В'етнам жыве, змагаецца, перамагае, — да такога вываду прыходзіш, загортваючы апошнюю старонку дакументальнага альбома.

У альбоме выкарыстаны фотаздымкі ТАСС і БЕЛТА. Аўтар тэксту М. Шардзюкоў, рэдактар Б. Стральцоў. Тыраж альбома-выстаўкі 16 140 экземпляраў.

І. СУЧКОЎ.

НАДРУКАВАНА Ў «ПОЛЫМІ»

КРУГІ ПАМЯЦІ

УНІЛА ГІЛЕВІЧА ёсць верш, які пачынаецца радкамі:

Ты кажаш, я не ведаю вайны,
Што мне было тады гадоў замала.
Чаму ж яна мае забрала сны?
На ўсё жыццё наперад сны забрала?

Не выпадкова прыпомніў гэтыя радкі, перачытваючы новую паэму Рыгора Барадуліна «Блакада», надрукаваную ў лютаўскай кніжцы «Полымя». Есць яшчэ сярод літаратараў людзі, якія гатовы адмовіць тым са сваіх калег, каму нядаўна пераваліла за трыццаць, у веданні вайны, у праве судзіць або славіць яе ўдзельнікаў з пазіцый асабістага вопыту. А яна, убачаная дзіцячымі вачыма, запомненая навек дзіцячым сэрцам, суровая і часта жахлівая, не адыходзіць у нябыт, а зноў і зноў усплывае перад вачамі, правярае цябе сённяшняга, мірнага і ўжо дарослага. Той, хто прайшоў праз пекла вайны сямі-дзесяцігадовым, ведае яе і, нібы па мінным полі, ідзе па сваіх ваенных успамінах, хай і не такіх, як у франтавікоў ці баявых партызан, але **ваенных...**

Скажу адразу, што новы твор Рыгора Барадуліна мне спадабаўся. Я лічу яго значным не толькі для самога аўтара, а і для ўсёй нашай сучаснай паэзіі. Радуе тут і дакладнасць пачуцця, і натуральнасць жыццёвай плыні, якою нас вядзе паэт, і ўнутраная, а не знешняя яркасць быту, і тая высокая прастата, якая адна і можа выклікаць поўны давер чытача.

Не ведаю, як успрымаюць паэму тыя, хто не перажыў сам горкіх блакадных дзён, а для мяне яна — як споведзь, што не магла не выліцца з сэрца. І хай няма ў яе некаторых чыста «паэмных» адзнак, хай не кладзецца яна ў даўно выструганыя тэарэтыкамі жанравыя рамкі — яна хвалюе мяне, як не можа не хваляваць маналог сведкі суровых падзей перад часам і нашчадкамі.

Асабліва ўдаліся Р. Барадуліну старонкі, прысвечаныя ўласна блакадзе («Блакада царпення»). Тут я не толькі бачу, адчуваю блакаду, а і чую яе, поўную нечаканасцей і трагедый, задыханую і сумятлівую, крывавую і гераічную. Увесь час над усім, аб чым — на першы погляд, даволі традыцыйна і нават выпадкова — піша аўтар, вісне шчымлівае адчуванне бяды.

Вось стогнуць калёсы, брыдуць бежанцы. Усё неяк размерана і спакойна. І раптам:

Як надламаныя каласы,
Асыпаюцца раненых галасы...

І зноў быццам бы спакой сыходзіць на зямлю, хоць аўтар піша пра выбухі і стрэлы. «Як некалі дома, мычаць каровы», «кажух туману акрыў лугавіны...» Але тут жа:

...Разведчыку
развярнула жывот.
Пісталет да скроні:
— Не трэба, мама...
Не плач...

Як рыўкамі выбіраліся з пятлі фашысцкай блакады людзі, так рыўкамі то запавольваючыся, то прыспешваючы крок, вядзе мяне па ўспамінах паэма. Вядзе ўпэўнена і бязлітасна, не даючы абмінуць ніводнай рысачкі ці дэталі тых далёкіх ужо дзён.

Ля забітай маці сядзіць сплаканы хлапчук... У лесе цёхкае салавей... З бліщчастымі бляхамі на грудзях і аўчаркамі насоўваюцца фашысты... Цярэбіць маліны галодны хлапчук...

Магільнік у самай вёсцы
Штодня
Маўкліва нехта
яму капае.
Труну не збіваюць.
Не трэба каня.
Жвір сыпле з далоні
Лапата тупая.

Шэпча над хворым малым сваю замову старая: «На моры на Кіяні...», «...мама песню плача...» Сціскаюцца і сціскаюцца на горле астраўка пальцы аблавы... І вось — прарыў, выратаванне. І шукае маці сярод забітых свайго Іваначку.

Прылеглі навек адпачыць
партызаны.
І на Івана
падобны кожны.

Вось так складаецца карціна **ўсёй** блакады. Той, дзе будзённым быў гераізм і дзе так многа залежала ад кожнага, дзе смерць адных давала жыццё другім, дзе зусім блізка суседнічалі цішыня і грукат бою. Усе эпізоды, усе дэталі спаяны, знітаваны адчуваннем, у якім перапляліся трывога і смутак, рашучасць і адчай, надзея і гора і якое стаіць, як напамінак, за кожным радком.

Пяро Рыгора Барадуліна тут зайздросна дакладнае і стрыманае. Паэт разумее, што ў дадзеным выпадку недарэчы саслізгваць на сцежкі штукарства і дэманстрацыі свайго ўмельства. Ён сур'ёзна і проста расказвае аб тым, што не дае яму спакою, што зноў і зноў прыводзіць з сабой бяссонніцу. Праўда, пару разоў яго ўсё ж спакусіла «ўмоўнасць» — і тады з'явіўся такі, напрыклад, «прыгожы» вобраз:

Плачуць па дзецях
нямецкія кулямёты
Буйнакаліберными слязамі.

Але гэта адзін з нямногіх «агрэхаў» на добра ўзаранай і шчодра засеянай ніве.

Удача, а можа і заслуга Рыгора Барадуліна ў тым, што ён вельмі шчыра даверыўся жыццю, свайму асабістаму вопыту, змогшы пры гэтым узняцца над адзінкавасцю падзей і лёсу. Ад гэтага так натуральна ўпляліся ў канву паэмы і наіўная, непрыдуманая замова старой, і да слёз шчымлівыя пошукі забітага бацькі, і будзённы расказ пра былога партызана, які памірае ў раённай бальніцы...

Гэта, па-мойму, адзнака сапраўднага таленту — здольнасць пабудаваць сваю рэч так, каб кожная «цаглінка» ў ёй была сцэментавана з іншымі і стварала адно цэлае.

Пра паэтычнае ўмельства Р. Барадуліна *пісалася* ўжо многа і самымі рознымі аўтарамі. Яно адчуваецца і ў «Блакадзе». Толькі тут яно не вытыркаецца напаказ, як часам у паэта, хацеў ён таго ці не, здаралася, а жыве ў самай плоці твора, неаддзельнае ад яго думкі і дыхання. Таму, можа, так ясна здаюцца чужароднымі тут радкі пра «буйнакаліберныя слёзы», прыведзеныя вышэй, і маладзік, што здаецца «членам таварыства Чырвонага Крыжа і Паўмесяца, якога за няўплату членскіх узносаў выгналі», і тэлефонная трубка — «эмбрыён», і радкі пра тое, як асірацелага хлопчыка ў зайцавай шапцы «за сына не можа прыняць зайчыха». Усё гэта і ярка, і дасціпна. Але, як кажуць, з іншай оперы. У строгай, стрыманай і суровай «Блакадзе» яны здаюцца выпадковымі...

У пачатку паэмы Рыгор Барадулін піша:

Усплываюць ад каменя
успамінаў
З прадоння памяці
тры кругі.

Ён правёў нас па кругах сваёй памяці, адкрыў нам свой роздум і трывогу. І яго ўспаміны ўскалыхнулі і нашу, маю душу. І ў маёй памяці нарадзіліся таксама кругі, якія балюча апяклі сэрца і напомнілі аб многім.

Кругі памяці. Яны не знікаюць, як кругі на вадзе. Яны застаюцца навек, як гадавыя колы на сасне.

Барадулінская «Блакада» не магла быць не напісанай. Добра, што напісана яна таленавіта і хвалююча.

Генадзь БУРАЎКІН.

ВЫЙШЛІ З ДРУКУ

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Міхась Стральцоў. Загадка Багдановіча (Аб паэтычнай, крытычнай і асветніцкай дзейнасці Максіма Багдановіча). Мастак Б. Забораў. 1968 г. Тыраж 3.000 экз. 120 стар. Цана 31 кап.

Міхась Чавускі. Чаму ж не смяецца? Гумар і сатыра. Апавяданні, гумарэскі, фельетоны. Мастак А. Волкаў. 1969 г. Тыраж 6.000 экз. 176 стар. Цана 22 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «НАРОДНАЯ АСВЕТА»

Янка Брыль. Адзін дзень. Апавяданні. Аповесць. Нарыс. Школьная бібліятэка. Мастак І. Давідовіч. 1968 г. Тыраж 20.000 экз. 264 стар. Цана 45 кап.

Р. Кісялёў. Школа Савецкай Беларусі (аб развіцці народнай асветы ў Беларусі). 1968 г. Тыраж 5.000 экз. 192 стар. Цана 77 кап.

Аляксей Кулакоўскі. Твой шлях перад табою. Аповесці і апавяданні. Школьная бібліятэка. Мастак А. Векслер. 1968 г. Тыраж 16.000 экз. 188 стар. Цана 31 кап.

В. Смаль. Майстэрства быць кінагледачом. На рускай мове. 1968 г. Тыраж 14.000 экз. 104 стар. Цана 16 кап.

ВЫДАВЕЦТВА БДУ

Е. Бондарава, Л. Шылава. Нарыс на экране (аб дакументальным кіно). На рускай мове. 1969 г. Тыраж 1.500 экз. 116 стар. Цана 38 кап.

Н. Лапідус. Замежная літаратура ў беларускіх выданнях і перакладах. Выпуск І. На рускай мове. Тыраж 1.000 экз. 92 стар. Цана 25 кап.

А. Русакова. Ідэалагічная работа Камуністычнай партыі на сяле ў 1919-1920 гг. На рускай мове. Тыраж 1.200 экз. 108 стар. Цана 29 кап.

І. Царук. КПБ — арганізатар культурнага будаўніцтва ў Заходніх абласцях Беларусі. Вокладка Г. Малышава. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 1.500 экз. 200 стар. Цана 57 кап.

НАВІНКІ КНІЖНАЙ ГРАФІКІ

Ілюстрацыі мастака А. Дэмарына да кнігі «Векапомныя дні» М. Лынькова, якая выходзіць у выдавецтве «Беларусь».

Мікола ГУСОЎСКІ

ПЕСНЯ ПРА ЗУБРА

УРЫЎКІ З ПАЭМЫ

Гісторыі літаратур многіх народаў вядомы выпадкі, калі твор пісьменніка, напісаны не на роднай мове, стагоддзямі заставаўся забыты і фактычна невядомы чытачам — суайчыннікам паэта. Здаралася нават і так, што з-за даўнасці і іншых аналічнасцей такі твор «асвойваўся», а то і прысвойваўся іншымі народамі, станавіўся здабыткам іншай нацыянальнай культуры.

Паэма «Песня пра зубра» — твор, напісаны яшчэ ў часы Францыска Скарыны — на пачатку XVI стагоддзя на старажытнай латыні, — даўно быў вядомы літаратуразнаўцам-лацііністам многіх краін Еўропы. Польскія літаратуразнаўцы і вучоныя Е. Крукоўскі, Ю. Кшыжаноўскі, І. Пельчар і іншыя ў сваіх даследаваннях аб вытоках гэтага «вялікага твора перыяду позняга Адраджэння» лічаць, што аўтар паэмы — Мікола з Гусава — па сваім паходжанні беларус. Хоць біяграфічных вестак пра Міколу Гусоўскага не захавалася, пра яго ўсходнеславянскае паходжанне ўскосна сведчаць многія мясціны з самой паэмы, глыбокае веданне аўтарам этнаграфічнага і фалькlорнага матэрыялу з гісторыі сваіх продкаў. Артур Лейст, нямецкі літаратуразнаўца і першы перакладчык славутай паэмы Шата Руставелі «Віцязь у тыгравай шкуры» на нямецкую мову, яшчэ ў 1887 годзе пісаў у кнізе «Грузінскі народ»: «Многія народы Еўропы — і тыя, што маюць дзяржаўную самастойнасць, і тыя, якія яшчэ спадзяюцца яе атрымаць з невыказнай удзячнасцю пакланіліся б ад сябе і ад сваіх нашчадкаў таму сваму сыну, які б, падобна Шата Руставелі, пакінуў ім у спадчыну твор, падобны да «Віцязя ў тыгравай шкуры». Адзначыўшы, што такая ўдзячнасць народаў мела б месца незалежна ад таго, на якой мове такі твор мог быць напісаны, аўтар даследавання заяўляў: «І першымі між імі беспамылкова можна было б назваць славян-беларусаў, старажытная культура якіх пакуль што вельмі мала вядома адукаванаму свету, але якія яшчэ ў рамках супольнай сваёй феадальнай дзяржавы з Літвой мелі такога буйнага паэта, як Мікола Гусавіан (Гусавец ці Гусоўскі, па сучаснай тапаніміцы) з яго «Песняй пра зубра», напісанай на старажытнай латыні».

«Песня пра зубра» ўпершыню была надрукавана ў Кракаве ў 1523 годзе і да апошняга часу поўнасцю не перакладалася ні на рускую, ні на беларускую мовы.

Перада мной, як перад перакладчыкам паэмы на рускую і беларускую мовы, стаяла адказная задача: з літаральнага лацінскага падрадкоўніка, які зрабіў наш лацініст Якаў Парэцкі, уваскрасіць у сучаснай форме верша жывую душу буйнейшага мастака слова, паэта-гуманіста Міколы Гусоўскага. Патрабавалася з усіх магчымых сучасных мастацкіх сродкаў выбраць такія, якія б, максімальна прыбліжаючы да сучаснага чытача арыгінал, робячы яго жывым, зразумелым і хвалюючым разам з тым не разбуралі б ва ўяўленні чытача чароўнай ілюзіі перанясення яго ў тую эпоху, у якую і стваралася «Песня пра зубра». Што з гэтага атрымалася — судзіць не мне, а зноў-такі чытачу.

Поўнасцю пераклад паэмы будзе друкавацца ў бліжэйшых нумарах часопіса «Полымя».

Язэп СЕМЯЖОН.

■ ■ ■

Конныя ўроссып пусціліся. Бачыш, як змейка
Выгібам справа і злева бярэ яго ў клешчы,
Крыкі, галёканне; ржанне трывожнае коней—
Зараз, назад павярнуўшыся, рыне атаку
Ў лоб і тады—сцеражыся! Не збочыш за дрэва—
Станеш ахвярай. Хоць кожны і смелы і спрытны,
А не *пашчасціць*—*загіне і дужы і мужны.*
Гнацца з гайнёю на шпаркім кані па раўніне
Следам за воўкам ці лісам—не тое, што ў пушчы
Гнацца за зверам, дзе ўсякае трапіцца можа:
Недзе калода гнілая, барсучыя язвы,
Там буралом або пні, што прыкіданы снегам,
Тут балаціна замёрзлая—і не зляканешся,
Як цераз грыву буланага рынешся потарч.
Лапкі яловыя, скажам, ці сучча сухое—
Яўныя пасткі, а зваліўся—болей не ўстанеш:
Зубр *не маруда—наскочыць, прапора рагамі*
І аж на дуб недзе труп твой крывавы закіне.
Цудам, здаецца, схінуўся яздок ад удара,
Міма пранеслася бурая маса з сапеннем.
Раптам—круты паварот і скачок вокамгненна—
Быў чалавек, і не войкнуў—няма чалавека.
О, калі б мне тут, адкінуўшы дробязь дэталяў,
Толькі галоўнае ўспомніць аб гэтым страшыдле,
Цяжка прадбачыць, дзе б кропку знайшла мнагаслоўнасць
І да памераў якіх набрыняла б паэма!
Досыць *таго, што расказана, каб меркаванні*
Збегліся ў вывад: забойная гэта забава—
Проста шалёная прыхамаць князя-вар'ята,
І не адмые нявіннай крыві венцаносец
З лаўраў сваіх паляўнічых і ратнае славы.
Выдумка гэта карэннем сваім пранікае
Ў княжанне Вітаўта ў годы найвышэйшага ўздыму
Княства Вялікалітоўскага; нат і тады ўжо
Сілам яе падупалым патрэбен быў подзвіг.
Вось і зрабіў тады князь у сваіх уладаннях
Лагер ваенны ў кожным паселішчы ў пушчах,
Дзе рыхтаваў свае раці да бітваў наступных.
Ён паміж войнамі ў шапку не спаў і дружыны
Ў схватках са зверам у лесе прывучваў змагацца
Так, як і ў бітвах з татарамі, і гартаваў іх
Сілу і дух у нягодах няспынных паходаў.
Ён, двуадзіны ў асобе вялікага князя—
Факельшчык войнаў са слабым, а з дужым анёл-міратворац
Ставіў аголены меч свой, як слуп пагранічны,
Перад нашэсцямі ворагаў з поўдня і ўсходу.
Нават татарын, пакорліва ўнурыўшы голаў,
Лук свой зламаны яму аддаваў і тлумачыў,
Што, спаганяўшы ясак каля вотчын літоўскіх,
Сам станавіўся пачварнай здабычай літвінаў.
Браў у разлік толькі тых уладарцаў, якіх ён
Ставіў на княства па ўласнаму выбару. Нават
Грознай Ардзе мог прыцыкнуць—знай меру, татарын!
Як знакаміты багаццем і сілай Масковіі землі,
Усё ж і яны прымірэння прасілі з літвінам.
Турак з Таўрыды заўсёды цюкі падарункаў
Вітаўту *слаў, прыхаваўшы свой клопат таемны*—
Як бы задобрыць, улёсціць і гнеў не наклікаць
На галаву сваю з боку Літоўскай дзяржавы...

■ ■ ■

Доблесць такая сталела ў лясах і па вёсках.
Славы сястру, яе песцілі ў годы княжэння
Грознага Вітаўта ўсюды на землях дзяржавы.
Кожны дзядзінец пры замках, груды між балотаў—
Гэта пляцы і пляцы для вайсковых заняткаў.
Мірны перыяд між войнамі быў перадышкай,
Каб адпачыць, падвучыцца і, страты пакрыўшы,
Рушыць у новы паход. На такіх табарышчах
Толькі і чуеш, як стрэлы спяваюць, а лукі
Суха на згібах скрыпяць, нібы хваляцца ўголас:
Бачыш, якія нястомныя рукі, якая ў іх сіла!
Выган пры вёсцы, і там ад відна да сутоння
Носяцца коннікі з гіканнем цугам па кругу,
Шабляй і стрэламі цэляць у вешкі. Часамі
Хтосьці падкіне свой зношаны брыль ці магерку—
Некалькі *стрэл упіваецца ў шапку на ўзлёце.*
Падае ўніз і—пад ахі і рогат прысутных—
Борзды наезнік падловіць падранка на піку.
Трапны стралок, а такіх дзецюкоў было безліч,
Змецiўшы ключ жураўліны пад воблакам дзесьці,
Зложыцца з лука, спакойна прыцэліцца і зрэжа
Роўна крыло ў важака, не крануўшы стралою
Нават і пёрка на целе—такая дакладнасць!
Птушку—няхай на вадзе ці на дрэве, ці ў небе—
Цэллю лічылі сапраўднай, і ўсе здабывалі
Гэту дзічыну ў балотах, барах, на азёрах.
Многія неслі здабычу магутнаму князю
Як падарунак (у нас яшчэ чыншу не зналі).
Жыць па старым запавеце: «Не ўкрадзеш у пушчы—
Грэх не адпушчан»—лічылі ў народзе за гонар.
З першай парошкай гурты паляўнічых і лоўчых
З княжацкіх вотчын у лес шыбавалі на ловы.
Звера ўздымалі цюгаканнем, свістам і гамам,
Гналі загонам пад стрэлы, мушкеты і дзіды.
Дзіка давесці па следу, мядзведзя ў бярлозе
Высачыць храбра—будзённая, звычная справа.
Што ў ёй такога! Падымецца раптам мурашнік,
Гурбу звярнуўшы наўзбокі, і ўздымецца дуба
Буры смактун, зараве, і зацыкаюць стрэлы.
Кінуцца нат не паспее, як нехта ражнішча
Проста ў пахвіну наставіць—і грузная туша,
Бачыш, асела. Цяпер між вушэй—булавою,
Вось і гатоў. А бывала яшчэ не такое—
Конныя гонкі не спрытнасць, накшталт джыгітоўкі.
Слаўная забаўка, школа для мужных і смелых!
Цэль вызначалі за сотняю стадый, і кожны
Ўдзельнік суперніцтва рваўся на сівым мустангу
Першым адолець дыстанцыю. Цэлыя вёскі
Гналіся ў скачках, бо першынства вырвецца ў масе.
Вось па чарзе табунамі навыцяжку ўзялі,
Лётам лятуць—толькі тупат ды грывы па ветры.
Чуткі скакун гаспадарскі намёк разумее
З першага знаку, і бачыш, як ён вокамгненна
Спіну падставіў. Ты вокам змігнуць не *паспееш*—
Скочыў сусед на суседа—змяняліся коньмі.
Толькі і зглядзіш, як стрэл апярэнні з калчанаў
Накрыж жахнуліся; коннікі ж з гіканнем зніклі.
Гонкі такія наладжвалі ў цёмныя ночы
З мэтай, каб мужны ахвоты паддаў баязліўцу,
А баязлівец, не бачачы страху, раўняўся.
Усім пераможцам давалі прызы, а з няўдалых
Кпілі гуртом і падносілі брацiну з рэдзькі.
Многа цяжэйшай была закладная, хто першы
Ўброд на кані пераедзе раку без абхода
Плыні падводнай, віроў і трысьнёгаў на тонях.
Ветраным днём, калі ў повень вялікія воды
Хвалямі коцяць на бераг, з'язджаліся к рэкам
Коннікі з вёсак вакольных ушчунуць стыхію.
Звычаем конных было: і калчаны, і лук свой
Звязваць у вузел з адзеннем, каб, недзе на грыве
Сіўкі свайго ці буланага добра ўмасціўшы,
Строму рачную праплыць і сухімі даставіць.
Боская воля! Нібы на вадохрышча калісь
Боўтнулі з берага голыя людзі на конях.
Бачыш—плывуць, *пахаваўшыся ў плыні па шыі,*
Толькі чутно, як пафыркваюць коні, а хлопцы
Недзе ўжо боўтаюць побач. Угледзішся—праўда:
Правай рукой учапіліся ў грыву, а левай
Горнуць, грабуць пад сябе белагрывыя хвалі.
Плёсу ж канца не відно і з паўмілі да мелі.
Гэтым таксама былі ўзнагароды, і першы
Першую дачу асушваў са срэбнага кубка,
Кубак жа браў на ўспамін. Не міналі нікога.
Зведаўшы смакі нягод на зямлі і на водах,
Воін брадоў і мастоў не шукаў, а звычайна
З ходу *пускаўся з канём у раку, беражліва*
Зброю трымаючы ў вузле, гатовы да бою.

«ЗАПІСАНЫ Ў ПОЛК АКЦЯБРА»

ДА 60-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ВАЛЕРЫЯ МАРАКОВА

Сёння Валерыю Маракову споўнілася б шэсцьдзесят.

Больш трыццаці гадоў прайшло з часу яго смерці. А так востра адчуваецца яго прысутнасць і ў жыцці, і ў паэзіі, якая таксама была яго жыццём.

Вось і зараз стаіць перад вачыма дужая постаць маладога, зграбнага хлопца з шырокімі плячыма, з кучаравымі светлымі валасамі, з блакітнымі яснымі вачыма, у якіх заўсёды свяцілася чалавечая дабрата, добразычлівая ўсмешка і крыху сарамлівая наіўнасць.

Зусім розныя па характары, мы былі добрымі сябрамі. Нас падружыла, магчыма, аднолькавасць біяграфій, паходжання, рамяства. У абодвух у нас бацькі былі мулярамі, абодва мы змалку зведалі цяжар фізічнай працы, у абодвух першыя вершы напісаны рукамі, парэпанымі ад вапны і гліны, ад сцюдзёнай вады і восеньскага сіверу. І для абодвух паэзія стала такою ж рабочаю справаю, як мулярка, цяжкою і раднаснай.

Падружыла нас і Полаччына, дзе некаторы час мы працавалі разам у рэдакцыі газеты «Чырвоная Полаччына».

Незабыўная Полаччына! Сафійскі сабор, старажытныя муры кадэцкага корпуса, Стралецкая слабада і славуты вал Івана Грознага! А ўнізе ў залацiста-пяшчаных водмелях велічная і *спакойная Заходняя* Дзвіна, якая пералівалася жывым срэбрам у месячную ноч і заўсёды зачароўвала нашы юныя сэрцы сваёй незвычайнай прыгажосцю і веліччу...

І вось прыгадваецца, як захоплены дзівамі вясны, чарамі майскага вечара, срабрыстымі пералівамі спакойнае рачное плыні, перамагаючы сваю сарамлівасць, мяккім голасам Маракоў чытае:

Я ўсё жыццё хацеў абняць,
Каб зноў смяяцца і ў зацішшы
Усё сказаць, чым тут жыву,
Як вецер возера калыша,
Куды вятры мяне завуць.
Сказаць так проста і прыгожа,
Як я гляджу на новы дзень,
Каб ў моры траў
І ў моры збожжа
Было на радасць больш надзей.

Каб на прыволлі
Пры даліне
Хто-небудзь выйшаў і сказаў,
Што тыя песні для краіны
Складалі возера й лаза.
А я? —
Я толькі іх падслухаў,
І ў глыбіні маёй душы
Трывожна,
Радасна і глуха
Вясна і шчырасць хочуць жыць...

Было гэта ў 1926 годзе, а мне і зараз чуецца ціхі і задушэўны голас, крыху ўсхваляваны, крыху ўстрывожаны, але даверлівы і шчыры. Было тады паэту семнаццаць год.

«Вясна і шчырасць...» Праз усё сваё кароткае творчае жыццё пранёс ён гэтыя дзве адметныя рысы свайго паэтычнага свету. Вясна і шчырасць былі спадарожнікамі яго паэзіі да канца.

Пасля нядоўгага знаходжання ў Полацку Валеры Маракоў вяртаецца ў Мінск і паступае вучыцца ў Белпедтэхнікум. У тым жа 1926 годзе выходзіць з друку яго першая кніжка вершаў «Пялёсткі».

Нямала яшчэ наіўнага і няспелага было ў гэтай кніжцы. Многія радкі, як тыя кволыя пялёсткі, што крануў холад, асыпаліся, але ў многіх радках засталася завязь, якая пасля дала плён сапраўднай паэзіі.

Паэтычную праверку праходзіў малады паэт у Янкі Купалы і Якуба Коласа, які быў першым яго настаўнікам у тэхнікуме, у Міхася Чарота і Уладзіміра Дубоўкі, у Алеся Дудара і Андрэя Александровіча...

Дзівосны і рамантычны быў гэта час! Краіна рабіла першыя крокі ў сацыялізм. Здзяйсняліся першыя пяцігодкі; сярод спрадвечных балот з'явіўся па волі чалавечае працы цуд Асінбуда, які асвятліў сваімі агнямі дрымотныя прасторы Беларусі...

Вось тыя крыніцы, якія жывілі творчыя пошукі маладых беларускіх паэтаў, у тым ліку і Маракова. Як і яго старэйшыя таварышы па пяру, Валеры Маракоў на поўныя грудзі дыхаў паветрам сучаснасці, імкнуўся быць разам з эпохай, з часам, з людзьмі, якія ўзялі ў свае рукі справу пабудовы новага грамадства. Ён пісаў:

Праляцелі за днямі дні,
Адпалалі агні па акопах,
І, заместа агнёў Перакопа,
Асінбуда палаюць агні.
Горда моладзь да працы ідзе,
У вачах нестухаючы промень,
Вось рамантыка новых людзей,
Вось рамантыка новага дому!..

Паэзія Валерыя Маракова развівалася не просталінейна. Першая яго кніжка «Пялёсткі», як і другая — «На залатым пакосе», што выйшла праз год, сведчылі аб упартых пошуках паэтам сваёй уласнай творчай манеры, уласнага паэтычнага бачання свету.

Адначасова Валеры Маракоў настойліва авалодвае ведамі, без якіх не можа існаваць нават самы таленавіты паэт. Пасля сканчэння тэхнікума ён вучыцца ў недінстытуце, які канчае ў 1934 годзе. Выходзяць з друку новыя кнігі яго вершаў — «Вяршыні жаданняў», «Права на зброю», друкуюцца яго паэмы «Муляр», «Мая паэма», «Таварыш Нюрын». Паэт шмат ездзіць па рэспубліцы, выступае перад рабочымі і студэнцкай моладдзю, у школах і вайсковых часцях.

У творчасці Маракова неспакойных трыццатых гадоў, калі вялікія ўзрушэнні скаланалі планету, мы выразна адчуваем усе адзнакі часу, яго грымотную хаду. Імкнучыся ісці ў нагу з часам, паэт пераадольвае свае слабасці, уплывы нездаровых тэндэнцый. Ён гаворыць, звяртаючыся да свайго сучасніка:

Я самы суровы і ўдуманы крытык,
І плямы прарываў сваіх не таю, —
Давай жа з табой пагаворым адкрыта
Пра заўтрага песню
Маю і тваю...

А заўтрашні шматчаканы дзень, у імя якога жыў і тварыў паэт, уяўляўся яму як дзівоснае збудаванне рук чалавечых:

Стаю я ў раздум'і
на слаўным падмурку,
а вокал агні праразаюць туман.
І йдуць цягнікі,
і спяшаюцца людзі,
дымяцца азёры,
гамоняць лясы:
тут сонечны горад наступнага будзе,
высокай, табою нязнанай красы!

Так паступова з вершаў і паэм Валерыя Маракова, як з-пад рук таленавітага скульптара, вырастаў відочны, жывы, увесь поўны руху і імкнення вобраз маладога героя трыццатых гадоў, які бязмежна любіць сваю радзіму, свой народ, абуджаныя да высокіх здзяйсненняў ленінскай партыяй, вялікім Кастрычнікам.

Мы ўзнясём святла палац,
Мы ў вокны кінем промні сонца,
Каб нашым будучым палацы
І сніць аб будучай старонцы...
...І ў новых чыстых гарадах,
Быць можа, ўспомніць на хвіліну
Аб нашых раніншніх шляхах —
У прасторы будучай краіны...

Надзея паэта спраўдзілася. Мы з вялікай удзячнасцю і высокай пашанай прыгадваем сёння тых, хто клаў першыя цагліны ў вялікі падмурак той светлай будучыні, якая сягоння стала нашай рэчаіснасцю. Мы пабудавалі і няспынна будуем тыя «чыстыя гарады», аб якіх марыў паэт і грамадзянін Валеры Маракоў, адкрыта, шчыра і ўзнёсла гаворачы аб сабе і сваіх равесніках:

Іду і спяваю.
І выраслі крыллі.
Ляту, як пілот,
У падзоравы край.
Байцом
Паэтычнай, цяжкой
Эскадрыллі.
Запісаны ў полк
Акцябра!

Алесь ЗВОНАК.



БЕРДЫ-АГА

БЕРДЫ КЕРБАБАЕВУ—75 ГАДОЎ

Многа гадоў я ведаю Берды Мурадавіча Кербабаева. І ніяк не магу пагадзіцца, што нашаму дарагому сябру, народнаму пісьменніку Туркменістана ўжо семдзесят пяць. І па сваім выглядзе, па жыццёвай энергіі, па сваёй выключнай нястомнасці ў працы яму яшчэ далёка да таго ўзросту, які адлічвае яму каляндар.

Аднак гэта так. Мы віншуем сёння юбіляра з пражытымі ім трыма чвэрцямі веку і захапляемся тым, што зрабіў ён за сваё слаўнае жыццё.

А перажыта і зроблена нямала. Ён, сын селяніна-туркмена, многа зведаў гора яшчэ ў праклятыя царскія часы, калі такіх, як ён, пагардліва называлі «інородцамі» і не давалі ім ніякай дарогі ў жыццё. Так і не дазнаўся б, відаць, ніхто, што сын бедняка Берды Кербабаеў мае пісьменніцкія здольнасці, калі б не Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя, калі б не Савецкая ўлада.

І сам ён асабіста нямала зрабіў для ўсталявання і ўмацавання Савецкай улады ў сваім родным Туркменістане. Ён шмат пабачыў і шмат перажыў. А ўсё гэта заклікала яго выказаць перажытае, падзяліцца з людзьмі сваім вопытам, дапамагчы сваім пяром новаму жыццю ў барацьбе са старым светам. Нездарма на пачатку сваёй творчасці Берды Кербабаеў пісаў сатырычныя вершы: ён браў гэту вострую зброю, каб змагацца ёю з перажыткамі. І са старонак сатырычнага часопіса «Такмак» («Калатушка») яго сатыра актыўна ваявала з мінулым.

А пасля ён узяўся за прозу і драматургію. З-пад яго пяра выйшлі ў свет паэмы «Знявольная, або Ахвяра адата», «Да новага шляху», апавяданні «Байрам», «Батыр», драматычныя творы, у якіх ён сцвярджаў новую рэчаіснасць, змагаўся за сацыялістычныя адносіны паміж людзьмі.

Адчуваючы, колькі ведаў патрэбна літаратару, каб стаць сапраўдным майстрам, Берды Кербабаеў ужо ў немаладыя гады паступае ў Ленінградскі універсітэт. Гэта вучоба шмат дала для творчага росту таленавітага пісьменніка.

Многа трэба было б месца, каб толькі назваць усё, што зрабіў Берды Мурадавіч Кербабаеў, якога ў Сярэдняй Азіі любоўна называюць Берды-ага. Яго шматгранны талент поўна і шчодра выявіўся ў розных літаратурных жанрах. Берды Кербабаеў — аўтар першай туркменскай п'есы «На ўздыме», аўтар лібрэта першай туркменскай оперы. Але найбольш поўна талент пісьменніка выявіўся ў прозе. Яго раман «Рашаючы крок» адзначаны Дзяржаўнай прэміяй СССР, аповесць «Айсалтан з краіны белага золата», прысвечаная жыццю калгаснай вёскі, таксама ўдастоена Дзяржаўнай прэміі. Прызнанне шматмільённага чытача атрымаў і яго раман «Небіт-Даг», які расказвае аб працоўным жыцці нафтавікоў Туркменістана.

Творчасць Берды Кербабаева карыстаецца вялікай папулярнасцю не толькі ў яго роднай Туркменіі і ў рэспубліках Сярэдняй Азіі, але і ў шматлікіх чытачоў ва ўсім Савецкім Саюзе. Яго кнігі перакладзены на многія мовы і неаднойчы выдаваліся за рубяжом.

Берды Кербабаеў—вядомы грамадскі дзеяч і барацьбіт за мір. Яго часта можна сустрэць на сусветных асамблеях і форумах, дзе ён ад імя свайго народа выказвае жаданне міру і братэрства ўсіх народаў зямлі, змагаецца за грамадскі і сацыяльны прагрэс.

Берды Мурадавіч Кербабаеў — акадэмік Туркменскай Акадэміі навук, шмат сіл аддае ён развіццю нацыянальнай навукі. Шмат гадоў узначальвае ён Саюз пісьменнікаў Туркменіі.

Я рады шматгадоваму знаёмству з Берды Мурадавічам — чалавекам мудрым, чалавекам добрага сэрца, сапраўдным майстрам савецкай шматнацыянальнай літаратуры. І заўсёды радуюся, калі бачу і чую яго, калі чытаю ягоныя творы.

Ад усяго сэрца жадаю, каб яшчэ многа-многа гадоў наш дарагі Берды-ага быў такім жа жыццярадасным і жыццядзейным!

Пятрусь БРОЎКА.

ПРЫГРЭЛА. Фотаэцюд С. ПАПАРЫ.

Госці Мінска

ПАД ПАЛЬЦАМІ ВЕРЫ ДУЛАВАЙ

Са сцэны ў залу льюцца гукі арфы — то мяккія і пявучыя, то серабрыста-звонкія, крыштальна-празрыстыя. Іграе народная артыстка РСФСР, салістка Вялікага тэатра СССР, прафесар Маскоўскай кансерваторыі Вера Георгіеўна Дулава.

«Ранішняя серэнада» Сяргея Пракоф'ева...

Духмяная свежасць раніцы, гукі і фарбы абуджанай прыроды, радаснае прадчуванне вялікага і светлага дня, сапраўды пракоф'еўскае душэўнае здароўе і аптымізм перадаюцца артысткай праўдзіва і ярка. І хоць мы прывыклі ўспрымаць Пракоф'ева перш за ўсё як вялікага сімфаніста, опернага кампазітара і аўтара выдатных твораў для фартэпіяна, у канцэрце Дулавай можна было адчуць, што яго музыка захоўвае сваю абаяльнасць і пры непрывычным выкананні яе на арфе.

Вера Георгіеўна Дулава належыць да ліку найбольш выдатных савецкіх арфістак. Вучаніца цудоўнага майстра—народнай артысткі СССР Ксеніі Аляксандраўны Эрдэлі, яна на працягу многіх гадоў палымяна прапагандуе высокае майстэрства ігры на арфе. Пачаўшы вучыцца ў К. А. Эрдэлі ў 1920 годзе, таленавітая арфістка настолькі хутка ішла наперад, што ўжо ўвосень 1922 года здолела з поспехам выступіць у акрытым канцэрце, дзе выканала рад твораў Баха, Гендэля, Бетховена, Гайдна, Мусаргскага, Напраўніка. 30 сакавіка 1929 года ў Малой зале Маскоўскай кансерваторыі адбыўся вялікі сольны канцэрт маладой артысткі, які азнаменаваў пачатак яе шматгадовай, няспыннай выканаўчай дзейнасці. Здзіўляе яна размахам і багаццем рэпертуару. Разам са сваім настаўнікам, старэйшым таварышам і сябрам — К. А. Эрдэлі і іншымі выдатнымі савецкімі арфістамі, В. Дулава многа зрабіла для ператварэння арфы з толькі аркестравага — якім яна лічылася доўгі час — у паўнапраўны сольны канцэртны інструмент.

В. Дулавай належыць таксама вялікая роля ў справе стварэння і наладжвання вытворчасці савецкіх арф. Іменна ў канцэрце Дулавай слухачы ўбачылі і пачулі першую арфу, выпушчаную ў 1948 годзе Ленінградскай фабрыкай шчыпковых інструментаў імя А. В. Луначарскага. Актыўна прапагандуючы айчынны інструмент, Дулава іграла на ім у аркестры Вялікага тэатра, у шматлікіх гастрольных паездках і зрабіла рад каштоўных указанняў па яго далейшым удасканаленні.

Дарэчы, дзе толькі не пабывала нястомная Вера Георгіеўна — ад горада Кушкі да Паўночнага полюса, дзе іграла для зімоўшчыкаў савецкай станцыі «ПП-4»! Яна гастраліравала і ў многіх зарубежных краінах, дастойна прадстаўляючы выдатнае мастацтва Савецкай краіны.

Аб яркіх вартасцях В. Дулавай як выканаўцы, добра гаворыць К. А. Эрдэлі ў кнізе ўспамінаў «Арфа ў маім жыцці»: «Многія рысы натуры Веры Георгіеўны як музыканта выклікаюць у мяне захапленне. Яна нястомна імкнецца ўзбагаціць рэпертуар арфы, заўсёды ўключаючы ў свае праграмы цікавыя навінкі. Многа сыграла яна твораў савецкіх кампазітараў, і значная колькасць іх створана пры яе непасрэдных кансультацыях. Вера Георгіеўна — аўтар раду пераладжэнняў і апрацовак. З іх адзначу творы клавесіністаў, «Ранішнюю серэнаду» Пракоф'ева і «Кітайскі танец» Равеля. Валодаючы сапраўды віртуознай тэхнікай, чыстым, выразным гукам, Вера Георгіеўна вызначаецца таксама пачуццём музычнага стылю. Смела можна сказаць, што ў нашы дні В. Дулава — адна з буйнейшых салістак-арфістак».

Беражліва захоўваючы і памнажаючы выдатныя традыцыі, В. Дулава вось ужо многа гадоў актыўна і мэтанакіравана ідзе ў мастацтве сваім уласным шляхам, шукае і знаходзіць новыя фарбы, новыя выканаўчыя канцэпцыі, што робіць яе творчае аблічча зусім самастойным, своеасаблівым, індывідуальна - непаўторным. Узяць, да прыкладу, само гучанне арфы пад пальцамі Дулавай. Яна здзіўляе не толькі бляскам, прыгажосцю і высакароднасцю гуку, але і цудоўнай разнастайнасцю гукавых фарбаў, якая надзвычай пашырае наша ўяўленне аб магчымасцях гэтага інструмента. Калі слухаеш яе ўласныя апрацоўкі для арфы, узнікае спакуса сказаць, што яны не пераложаны, а проста-такі «аркестраваны» для арфы.

Але вернемся да канцэрта ў зале мінскай філармоніі. Праграма была насычанай і разнастайнай, уключала творы кампазітараў зусім розных эпох і стыляў. Пры гэтым высокая музычная культура, цудоўная стылістычная чуйнасць дазволілі В. Дулавай «падаць» кожны твор у асобым, уласцівым толькі яму «ключы».

Велічна і строга гучала «Чакона» Гендэля. Стрыманы, поўны ўнутранай сілы рух, глыбокі, пявучы гук, мяккае і ў той жа час рэльефнае правядзенне цудоўнай па прыгажосці і высакароднасці тэмы — вызначалі выкананне гэтага твора.

З віртуозным бляскам, непасрэднасцю і чароўнай прастатой выканала Дулава старакласічную санату Ж. Кардона. Глыбокая выразнасць, сардэчнасць, інтымнасць выказвання асвятлялі мяккім святлом лірычныя эпізоды санаты. Ярка сыграла Дулава «Фантазію на тэму Гайдна» М. Гранжані. Жыццярадасная і аптымістычная, рэалістычна вобразная і глыбока народная музыка Гайдна знайшла цудоўнага інтэрпрэтатара ў асобе выдатнай арфісткі. Глыбока ўражвала выкананне «Усходняга танца» і «Такаты» Арама Хачатураня, напісаных кампазітарам спецыяльна для арфы. Іх яркая эмацыянальнасць, вытанчаны рытм, нацыянальная маляўнічасць гучання, якая ўзмацнялася імітацыяй гучання народнага інструмента — дайны — былі перададзены Дулавай тэмпераментна і свежа.

Дулава не толькі цудоўная салістка, але і цудоўны, уважлівы ансамбліст. Ужо ў сваім «дзіцячым» канцэрце ў 1922 годзе яна з поспехам выступіла ў дуэце арф з Ксеніяй Эрдэлі. Аматары музыкі памятаюць і яе сумесныя выступленні са славутым савецкім альтыстам Вадзімам Васільевічам Барысоўскім. Вера Георгіеўна часта выступае з вядомым ансамблем скрыпачоў Вялікага тэатра пад кіраўніцтвам Ю. Рэентовіча. Шмат гадоў іграе яна ў славутым аркестры Вялікага тэатра і з'яўляецца адной з вядучых яго салістак.

У канцэрце, пра які мы расказваем, яна выступала і як салістка, і ў ансамблі з Нінай Навасёлавай, якая выканала рамансы Глінкі, Чайкоўскага, Танеева, арыі з опер. Салістка Вялікага тэатра СССР Ніна Навасёлава мае прыгожы, моцны і роўны голас насычанага тэмбру. Яна эмацыянальная, шчырая ў перадачы музычнага вобраза. Пачуццё стылю і тэхнічная свабода дазволілі ёй з поспехам выканаць у адным канцэрце даволі рознапланавыя творы. Гарманічнае спалучэнне голасу і арфы пакінула ў слухачоў незабыўнае ўражанне. Нельга не адзначыць і культурнае, прафесіянальнае выкананне партыі фартэпіяна Аленай Граноўскай.

А. ПЕРЛІС.



А ЯК ПІШАЦЦА «МАМА»? Фотаздымак М. МАШКОВА.

ЗАРУБЕЖНАЯ НАВЕЛА

САЛОДКІ ПІРОГ

Андрэ СЦІЛЬ

Пісьменнік пісаў. Ён заўсёды працаваў у нядзелю раніцой. Іншы раз і ў будні дні ён сядзеў за сталом да васьмі гадзін. Але ніколі не браўся за пяро ўвечары. Ён быў чалавекам раніцы, ва ўсякім выпадку ён лічыў сябе ім. І таму ён ніколі не пісаў вечарам.

Безумоўна, ён не лічыў сябе вялікім шчасліўцам, але зараз ён адчуваў прыемнае задавальненне. Ён пісаў навелу, якая давала яму зручны повад выказаць сваё пісьменніцкае крэда коратка і выразна, што магчыма толькі ў выпадку вялікай удачы—гэта добра ведае кожны пісьменнік. Ва ўсякім разе, першыя радкі абяцалі яму ўдачу, хаця, зразумела, амаль ніколі адразу не ведаеш, што будзе далей: першы сказ цягне за сабою другі, а той—наступны, а потым—пайшло і пайшло. Ствараецца пэўная атмасфера, у якой паяўляецца герой, потым герой набывае пэўнае аблічча, і гэтак жа, як і ў жыцці, кожная выпадковасць альбо адсутнасць яе надзяляюць яго думкамі, пачуццямі, сябрамі і ворагамі... Карацей кажучы, ужо на сярэдзіне першай старонкі нешта яму падказала, што навела не зойме больш васьмі старонак, а значыць, будзе завершана недзе апоўдні ці а палове першай і заблішчыць, —свежая, новенькая, нібы толькі што вылепленая статуэтка, і будзе нечым такім, чаго раней яшчэ ніколі не існавала. А ўзнікла ж яна, па сутнасці, з нічога, нечакана нават для аўтара, самому яму на здзіўленне. І вось зажыве ўласным непаўторным, нязведаным жыццём, калі яе надрукуюць і яна пойдзе па белым свеце, нават у тых краінах, дзе і нагі аўтара ніколі не было, і твор пачне вандраваць, ужо незалежна ад самога аўтара, — перадрукаваны, перакладзены, скарочаны, перароблены, інсцэніраваны, у выглядзе опернага лібрэта або балетнага сцэнарыя... А спачатку можна апублікаваць яе ў газетах, якія друкуюць навелы, аднак ніколі не ведаеш, куды паслаць...

Зрэшты, не гэта ж вырашае, брацца ці не брацца за пяро. І ён пісаў—спакойна, не падганяючы сябе, падбадзёраны і нібы загадзя ўзнагароджаны ўпэўненасцю ў дасягненні цудоўнай мэты. Ён даваў сабе кароткія перадышкі ў канцы якога-небудзь раздзела і тады пазіраў праз акно на дрэвы, на снег, на навакольны спакой.

Ён не адразу пусціўся ў падарожжа. Спачатку начапіў прынаду першых слоў: «Пісьменнік пісаў...»

То быў пісьменнік-рэаліст.

Ён адчуваў сябе добра ў сваім кабінеце. Чуў, як на першым паверсе, якраз пад ім, завіхаецца на кухні жонка, як забаўляюцца дзеці. Гукі былі прыглушаныя. Шум і словы, часцей за ўсё неразборлівыя, іншы раз нават крыкі, не турбавалі яго; да таго ж, ён ведаў, што ўсё гэта зараз не мае да яго ніякага дачынення і не будзе мець, пакуль ён не адчыніць дзверы і не спусціцца ўніз. Не так, як у тых хлопцаў, што любяць пісаць у кафэ, часта сярод страшэннай гаманы, якая ім, аднак, не перашкаджае, бо іх не датычыцца. Ён разумеў іх, але сам не пісаў ніколі ў гэткім тлуме, ён аддаваў перавагу цішыні, бо без яе не напісаў бы і радка. Жонка аберагала яго спакой—у гэтых адносінах яму пашанцавала.

Як і заўсёды, калі ён быў у форме, сюжэтныя знаходкі прагна накінуліся на прынаду першых жа слоў, імкліва праглынулі яе, і ён закідваў ім радок за радком, доўгія і кароткія, выцягваў іх, сарамлівых, на святло, і тыя хутка прызвычайваліся, нібы толькі і чакалі ў цемры гэтага моманту, гэтага балю дэбютантак, што захавалі цнатлівасць і былі прыгожыя...

Такім чынам ён заўсёды, калі прыходзіла натхненне, пускаўся ў дарогу пасля першага ж сказа, першага акорду загадзя зададзеных слоў, як рыфмачы-імправізатары з кабарэ, якім са столікаў выкрыкваюць рыфмы, і пісаў так, нібы, раздзьмуўшы агеньчык, імкнецца распаліць полымя з гэтага першага дзівоснага язычка цеплыні і святла. У гэтым была яго стыхія, для гэтага ён быў народжаны. Двое-трое знаўцаў высока ацанілі яго раманы. Аднак ён пісаў бы і без іх, хоць з меншым задавальненнем і не з такім запалам.

Дзеці яго, а іх было чацвёра, не надавалі яго творчасці такога значэння і гулялі як звычайна: то гучна крычалі, то нечакана сцішваліся, але гэтая сцішанасць была ненадзейная, як мора, на якім спачатку ўбачыш зыб, а потым ужо адчуеш вецер. Калі наступала цішыня, пісьменнік ведаў, што за гэта трэба дзякаваць жонцы, хоць і не чуў, як яна супакойвае дзяцей. У знак удзячнасці да яго на хвілінку прыходзіла жаданне даведацца, чым яна там займаецца. Іншы раз ён што-небудзь з таго, што рабілася дома, устаўляў у свой твор, пераконваючы сябе, што гэта ўсё ж-такі правільна, калі глядзець чужымі вачыма. Такім чынам, у яго быў бадзёры настрой, дружная сям'я, дзеці і вось гэтая магчымасць спакойна тварыць...

Толькі ў самых неабходных выпадках ён уставаў з-за стала і сыходзіў уніз. Калі адчуваў, што жонцы патрэбна маленькая паслуга, ён ішоў памагаць ёй, перш нават, чым яна сама папросіць, і мімаходзь сыграць ролю бацькі. Сёння ён рабіў гэта асабліва ахвотна, бо навела пісалася добра. Ён быў упэўнены, што ўжо моцна ўчапіўся ў яе і яна не вырвецца з яго рук. Вылазкі нават крыху змянялі яго намеры, яны вярталі яго на цвёрдую глебу, бо фантазія магла завесці немаведама куды, прытупіць пачуццё рэальнага. Іншы раз ён карыстаўся выпадкам, каб пажартаваць і пагуляць з дзецьмі, што нямала садзейнічала парадку.

У гэтую нядзелю толькі аднойчы, каля дзевяці гадзін, малодшы з дзяцей, трохгадовы Наэль, увёў яго ў гнеў, амаль беспрычынны. З гэтымі дзецьмі галоўнае—не даць разрасціся першаму, дробнаму парушэнню спакою. Трэба адразу ж заткнуць усе шчыліны, каб яно не дайшло да двух астатніх, шасцігадовай Фернанды і старэйшага за яе на год Фрэдэрыка. Сімон быў спавіты па руках і нагах і ў разлік не ішоў—тут справа ясная. Наэля адразу ж уціхамірылі. Яму паабяцалі спячы пірог. Жонка завіхалася ля камфорак. На кухні было горача і смачна пахла. Усе былі нечым заняты—рыхтавалі цеста і крышылі яблыкі. Фернанда захацела памагаць маці, а Наэль—усё пакаштаваць; Фрэдэрык, трымаючыся трохі воддаль, спрабаваў даваць нейкія кансультацыі ці ўказанні наконт гушчыні цеста, таўшчыні яблычнага пласту, колеру крэму. Усё ішло як мае быць. З твару маці не сыходзіла ўсмешка. Да пісьменніка даносіліся прыемныя пахі. Аж слінкі пацяклі.

Ён пісаў з гадзіну, добрую, прыемную гадзіну. Гэта раніца ў нядзелю для яго была як адпачынак на лясной палянцы, як вольны дзень, праведзены на свежым паветры чалавекам, што не паказвае носа з дому цэлы месяц, — зусім не такая, як раніцы будніх дзён, калі, хоць і пісаў ён усяго адну—дзве гадзіны, але ўжо а сёмай ці восьмай у яго ўзнікала ўражанне, быццам дзень скончыўся, шмат чаго зроблена, а ўсё астатняе «вада». Сёння ж навела добра пасоўвалася наперад...

Другі раз пісьменнік спусціўся ўніз недзе каля дзесяці гадзін, бо на гарызонце пачала навісаць небяспека. Паміж Фернандай і Фрэдэрыкам разгарэлася спрэчка, якая паступова набірала сілу. Але маці яшчэ ўтрымлівала руль кіравання... адной рукой, не перастаючы другой замешваць і катаць цеста, укладваць яго ў форму, аздабляць узорамі, разоў сотню адціснуўшы на ім галоўку ключа... І тут раптам да кабінета данёсся выбух шуму—крыкі Фернанды, потым Фрэдэрыка. Голасу маці яшчэ не было чутно, аднак меры перасцярогі ніколі не бываюць лішнія. У яго дзеці слаўныя—не трэба нават нічога і гаварыць, а проста з'явіцца на парозе з выразным позіркам, хутчэй засмучаным, чым дакорлівым, і ўсё стане на сваё месца, вядома, на нейкі час. Ён не пашкадаваў, што сышоў уніз. Дзеці былі ўжо не ў піжамах, а малодшы не ў халаціку,—усе былі апрануты «па-святочнаму». Ад духоўкі прыемна несла чымсьці печаным. Пісьменнік лёгенька абняў жонку за шыю і зноў падняўся ў свой кабінет, каб зноў заняцца справай.

Трэцюю сваю вылазку ён зрабіў пасля адзінаццаці гадзін—толькі для перасцярогі. На кухні было такое зацішша, пра якое можна было толькі марыць. Але зацішак іншы раз з'яўляецца прадвесцем буры. На кухні, аднак, было бясхмарна, калі не лічыць некаторага непарадку на падлозе—некалькі параскіданых цацак і цягнік, састаўлены Фрэдэрыкам з табурэтак... Жонка знакам паказала, што ўсё ідзе добра. І ў яго таксама ўсё ў парадку, неўзабаве ён прынясе ёй сваю навелу. Перш чым пайсці з кухні, ён дакрануўся да яе рукі, пяшчотна правёўшы далонню па тоненькай сінявагай вене. Ён адчуў, што гэта ёй было прыемна.

Цяпер ён не спускаўся на кухню аж да паловы першай, пакуль навела, як ён і прадбачыў, не была, нарэшце, паспяхова закончана, і апетыт перабіў думкі пра ўсякі там петыт!... Ён заўсёды любіў гульню слоў, а яшчэ ён хацеў прышчапіць дзецям любоў да дасціпнасці, да раскладання слоў на кавалачкі, да іх злучэння ў пары, у ланцужкі, у клубкі, у цэлыя перавяслы. Тут ён быў мастак. Навела сёння вельмі добра напісалася. Дый наогул увесь гэты год усё неяк спорылася...

Пірог удаўся на славу. Здавалася, нож бегаў сам: проста на вачах спусташалася пірожніца, на дне якой, паміж крошак, заззялі першыя сляды нажа, бо яна была зусім новенькая. «Вось і добра,—сказала жонка пісьменніка,—раніца прайшла не дарэмна».

Навела таксама атрымалася выдатная. Пісьменнік пайшоў па яе, прынёс, прачытаў жонцы. Дзеці самі сабой прыціхлі, бо такое было ім не ў навіну, і таксама слухалі, хаця нічога не разумелі. Жонка была аднае думкі з мужам: навела цудоўная.

Перш чым пайсці на маленькі шпацыр з сям'ёй, пісьменнік лёгкімі, як майская раніца, крокамі, падняўся да сябе ў кабінет, каб пакласці на месца навелу, якая так спадабалася жонцы.

Але ў той момант, калі ён сунуў навелу ў старэнькую кардонную папку, дзе яе чакалі дзесяткі два іншых, яшчэ не прыстроеных, у галаве яго мільгануў вобраз амаль зусім новай спустошанай пірожніцы...

І яму захацелася парваць навелу...

Пераклаў з французскай мовы С. ДОРСКІ.

НА КОНКУРСЕ МОД... ПАЛІЦЭЙСКІХ

«Італьянская элегантнасць, французскі шык, шведская прастата, японская традыцыйнасць у стылі самураяў...» Такія ацэнкі дала англійская газета «Дэйлі мірор» мадэлям міжнароднага конкурсу, паказаным на старонках газеты. Гэты конкурс не адносіцца да разраду звычайных. Справа ў тым, што на фотаздымках паказаны не стройныя манекеншчыцы, а... грузныя паліцэйскія ў навейшых ахоўных касцюмах, прызначаных для разгону дэманстрацый.

Надзейнае, але цяжкое адзенне англійскага паліцэйскага кантрастуе з лёгкім, але не менш грозным убраннем яго італьянскага калегі. Празрысты пластыкавы шчыт, шлем з пластыкавым брылём і цяжкая дубінка — у такім выглядзе сустрэне забастоўшчыкаў італьянскі паліцэйскі.

Форма амерыканскага паліцэйскага вызначаецца мноствам розных тэхнічных навінак. Мяркуючы па яго экіпіроўцы, дубінкі і газы — гэта ўжо пройдзены этап. На змену ім прыходзяць больш складаныя прылады барацьбы супраць неграў і моладзі. Леташнія падзеі ў Чыкага паказалі, што па сваёй жорсткасці і старанні амерыканскія паліцэйскія намнога абагналі сваіх еўрапейскіх калег.

Інтэрнацыянальны парад навейшай паліцэйскай амуніцыі — з'ява вельмі сімвалічная. Тут знайшлі свой канцэнтраваны выраз страх і бяссілле «сильных мира сего», іх бязмежная нянавісць да народа. Аднак наўрад ці хто (у тым ліку і тыя, хто вынаходзіць і выкарыстоўвае гэтыя сродкі) усур'ёз разлічвае, што з дапамогай паліцэйскай амуніцыі можна зберагчы сябе ад сацыяльных узрушэнняў.

А. ДРАХЛАЎ,
карэспандэнт ТАСС.

Лондан.

СМЯЮЦЦА ПОЛЬСКІЯ ЖАЎНЕРЫ

ГУМАР НАШЫХ СЯБРОЎ

СІМУЛЯНТ

— Паслухайце, радавы Кавальскі, — гаворыць сяржант. — Ужо трэці раз у гэтым месяцы вы просіце звальнення па прычыне хваробы бацькі...

— Я таксама думаю, таварыш сяржант, ці не сімулянт мой бацька.

ЖОНКА ПІЛОТА

У час паветранага параду адзін з гледачоў звярнуўся да жонкі пілота, які выконваў складаную фігуру пілатажу:

— Вы, напэўна, хвалюецеся за мужа?

— А як жа! У яго ёсць дурная прывычка: браць з сабою грошы. А раптам згубіць?

ПАБЫЎКА

— Раскажыце, Кавальскі, — гаворыць сяржант, — як вы правялі дні ў час пабыўкі?

— Нічога асаблівага, таварыш сяржант. Усе сем дзён правёў з сёстрамі.

— І вам не даводзілася сумаваць?

— Не, таварыш сяржант. Сёстры былі не мае.

ПАЧУЦЦЁ ГУМАРУ

Боцман расказвае анекдот. Матросы смяюцца. Толькі матрос Бомба захоўвае спакой.

— Чаму ты не смяешся?

— А навошта мне смяяцца! На тым тыдні мяне пераводзяць на другі карабель.

У АЎТОБУСЕ

Салдат, убачыўшы афіцэра, падняўся са свайго месца.

— Сядайце, — лагодна гаворыць яму афіцэр.

На наступным прыпынку салдат падняўся зноў.

— Я ж вам сказаў: сядайце! — паўтарыў афіцэр.

Яшчэ на адным прыпынку салдат зноў устаў. Афіцэр сурова глянуў на яго:

— ?..

— Таварыш афіцэр, дазвольце далажыць. Мне трэба было выходзіць на два прыпынкі раней.

ЦЯРПЛІВАСЦЬ

У час гутаркі аб узнікненні жыцця на зямлі афіцэр, між іншым, сказаў, што жывёла пераносіць пакуты гэтак сама, як і чалавек. Раптам на твары аднаго з салдат ён заўважыў усмешку.

— Што вы бачыце ў гэтым смешнага?

— Нічога, таварыш афіцэр. Я толькі падумаў, як дрэнна адчувае сябе саранажка, калі на ўсіх яе нагах цесны абутак.

РАСКАЗ БЫЛОГА САЛДАТА

Ваяка, які панюхаў пораху, расказвае пра былыя паходы. Брэша, на чым свет стаіць.

— Бой быў вельмі зацяты. Варожы снарад трапіў у камандзіра роты. На нашых вачах яму адарвала рукі і ногі. Камроты пакаціўся ў ваду.

— Ну і як, патануў?

— Не, дзе там! Наш камандзір цудоўна плаваў.

Пераклаў з польскай мовы В. КАЛАЧЫНСКІ.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

14 сакавіка

Першая праграма. 9.10 — тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. 9-ы клас. «Янка Купала і беларускі тэатр». 10.00 — тэлевізійныя навіны (М). 10.15 — для дзяцей. «Прыходзь, казка» (М). 11.15 —«Дзяўчына ў акенцы». Мастацкі фільм (М). 11.45—для школьнікаў. «Вецер вандраванняў» (М). 16.45 — праграма перадач. 16.50 — тэлевізійныя навіны (М). 17.00 — для малодшых школьнікаў. «Тэлезнайка» (М). 17.30 — за фасадам «свабоднага свету». «Амерыканскі кангрэс і кангрэсмены». Выступленне каментатара В. Лісіцкага. 18.00 — «Панарама навін». 18.30 — дзіцячы экран. «Мурзілка на спадарожніку», «Цяў і гаў». Мультыплікацыйныя фільмы. 19.00 — насустрач выбарам у мясцовыя Саветы БССР. Тэлевізійны агітпункт. «Расказы пра кандыдатаў». 19.30 — «Сельскі веснік». 20.00 — міжнародныя спаборніцтвы па лёгкай атлетыцы ў закрытым памяшканні (М). 21.15 — —«Эстафета навін» (М). 22.00 — чэмпіянат СССР па баскетболу. ЦСКА — «Будаўнік» (Кіеў) (М). 22.45 — «А ў нас... у красавіку». Музычная вясёлая праграма (М). 23.45 — «Толькі факты» (М).

Другая праграма. 17.30 — «Узнагарода за працу». Тэленарыс (М). 18.00 — «Бярдзянская калекцыя». Перадача з Запарожжа. 18.30 — праграма Кабардзіна-Балкарскай студыі тэлебачання (М). 20.00 — для школьнікаў. «Валька з тарпеднай «Дзевяткі». Кароткаметражны фільм. 20.50 — рэклама, аб'явы. 21.00 — экран — завочнікам. Палітычная эканомія. «Сацыялістычнае расшыранае ўзнаўленне». Лекцыя кандыдата эканамічных навук П. П. Барсука. 21.30 — «Вышэйшая матэматыка». II курс. 22.00 — «Творчасць маладых». Сімфанічны канцэрт.

15 сакавіка

Першая праграма. 8.25 — праграма перадач. 8.30 — экран завочнікам. Для студэнтаў тэхнікумаў. «Супраціўленне матэрыялаў». 9.00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9.45 — тэлевізійныя навіны (М). 10.00 — музычная вясёлая праграма (М). 10.30 — «Здароўе» (М). 11.00 —па роднай краіне. «Дарога на град Кіцеж». Кінанарыс. 11.30 — «Нашы госці». Іграе Эдуард Міянсараў. 12.00 — чэмпіянат свету па хакею з шайбай. ЧССР — Канада. Перадача са Стакгольма. У перапынках — «Навіны дня» і тэлевізійныя навіны (М). 14.20 — тэлевізійныя навіны (М). 14.30 — канцэрт Дзяржаўнага аркестра народных інструментаў імя М. Осіпава. 16.00 — тэлевізійны тэатр для дзяцей. М. Унукаў. «Маркі, йегі і 7-А». Перадача з Ленінграда. 17.00 —праграма каляровага тэлебачання. «Дэрсу Узала». Мастацкі фільм (М). 19.30 — «Заўтра — выбары ў мясцовыя Саветы БССР». Спецыяльны выпуск «Панарамы навін». 20.00 — чэмпіянат свету па хакею з шайбай. СССР—ЗША. Перадача са Стакгольма. У перапынках — тэлевізійныя навіны (М). 22.15 — «Тыдзень планеты». Міжнародны агляд. 22.45 — экран кароткаметражнага фільма. «Як ён ілгаў яе мужу». 23.15 — міжнародныя спаборніцтвы па лёгкай атлетыцы ў закрытым памяшканні (у запісе) (М).

Другая праграма. 11.00 — сустрэча з майстрамі тэатра. Народны артыст ЭССР Каарэл Ірд. Перадача з Таліна. 14.30 — «Вобраз камуніста на савецкай сцэне» (М). 19.30 — «Свет сацыялізма» (М). 20.00 — «Дарагія мае землякі». Дакументальны фільм. 20.30 — «Вашынгтонская гісторыя». Тэлевізійны спектакль. 22.15—канцэрт артыстаў Пяцігорскага тэатра музычнай камедыі. Перадача з Пяцігорска.

16 сакавіка

Першая праграма. 8.25 — праграма перадач. 8.30 — сёння выбары ў мясцовыя Саветы БССР. Спецыяльны выпуск «Панарамы навін». 9.00 — «На зарадку станавіся!» (М). 9.20 — тэлевізійныя навіны (М). 9.30 — для школьнікаў. «Будзільнік» (М). 10.00—«Музычны кіёск» (М). 10.30 — «Хроніка музычнага жыцця рэспублікі. 1951-ы год». 11.00 — «Поўнаўладдзе народа». Рэпартаж, прысвечаны выбарам у мясцовыя Саветы. Уключэнне Мінска (М). 12.05 — «Вецер вандраванняў». Тэлевізійнае падарожжа. 13.00 — «Сельская гадзіна» (М). 14.00 — праграма каляровага тэлебачання (М). 18.00 — чэмпіянат свету па хакею з шайбай. СССР — Швецыя. Перадача са Стакгольма. У перапынках — «Выбары ў мясцовыя Саветы БССР». Спецыяльны выпуск «Панарамы навін». 20.15— «Сем дзён». Міжнародная праграма (М). 21.00 — у эфіры — «Маладосць» «Ало, мы шукаем таленты» (М). 22.00 — літаратурны тэатр. Перадача з Ленінграда. 23.00 — «Выбары ў мясцовыя Саветы БССР». Спецыяльны выпуск «Панарамы навін».

Другая праграма. 10.30 — «Страна встает со славою». Тэлевізійны музычны фільм (М). 11.00 — для дзяцей. «Прыгоды Толі Клюквіна». Мастацкі фільм. 12.05 — «Пад небам Радзімы». Выступаюць дзіцячыя калектывы мастацкай самадзейнасці (М). 19.00 — дзіцячы экран. «Роўна тры пятнаццаць», «Снегавік-паштавік». Мультыплікацыйныя фільмы. 19.40 — «Канстанцін Заслонаў». Мастацкі фільм. 21.00 — «Уральскае трыо баяністаў». Фільм-канцэрт.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, Р. С. БЯРОЗКІН, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыемнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—3-25-25, адказнага сакратара—3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра кіно і музыкі—3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры, вытворчай эстэтыкі—3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-22-04, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Друкарня выдавецтва «Звязда».

Індэкс 63856. АТ 03653